

בהתאסף

אסופת הידושי תורה הגות ומחשבה

יו"ל ע"י 'איגוד עמלי תורה - ירושלים'

דבר המאסף

"ברוך מציב גבול אלמנה"
בימים אלו, כאשר עם ישראל מתכנס באבלו על החורבן - מציינים אנו את תקוותינו בת אלפי השנים ליום בו נשמע את שופרו של המשיח ובית המקדש יבנה.
אך מלבד התקווה והציפייה, שומה עלינו להתעסק במו ידינו בבנייתה של ירושלים החריבה, בפועל ובמעשים, ובכך לעורר את רחמי שמים להם אנו כה זקוקים.
ללא ספק, הנהלת ה"איגוד" נוטלת חלק רב בכך בפועלה הרב למען הקים עוד ועוד מקומות תורה, כך שכבר לא ניתן להתעלם מהציבור האדיר הזה ההולך וצובר תאוצה מיום ליום בס"ד.
וכחלק מכך, עסוקים ראשי האיגוד ופעיליו בפתיחת עוד ועוד קהילות הנותנות מענה רב-גוני לבני התורה ברחבי העיר.
ועתה הגדילו לעשות, שבס"ד מרובה, וע"י שלוחי דרבנן היקרים העוסקים במלאכת הקודש בעיריית ירושלים, זכינו להתבשר לאחר שנים של טרחה ועמל על הקצאות למבנים מרווחים בשכונות נווה יעקב, ורמות, ובע"ה בקרוב בעוד שכונות, ומקווים שבקרוב ממש יחלו כבר בבניית מבני הקבע לרווחתם של בני ציון היקרים המסולאים בזו, ובמהרה ממש נשמע את פעמי הגאולה בעיר קדשינו, כאשר ללא ספק ה"איגוד" הוא מניצינו הראשונים...

דברי חכמים

מפיהם ומפי כתבם של רבותינו גדולי התורה

מורינו הגאון הגדול רבי אליהו ציון סופר שליט"א
ראש ישיבת "רכסים"

האבלות על חורבן הבית

מידי שנה בשנה בהתקרב ימי האבל על חורבן ביהמ"ק, רבים הם המתקשים לקיים אבלות אמיתית על חורבן הבית. והקושי הוא בזה שמריחוק הזמן מתקופת הבית ועד ימינו, אין אנו יודעים שום מושג כיצד היה נראה עם ישראל עם השראת השכינה וכיצד אנו נראים עכשיו, ועתה אין לנו אפי' זכר לדבר כדי שנוכל אולי לעשות איזה הקש ודמיון לזמן שהיה ביהמ"ק על תילו, ונשתכח מצב זה מעם ישראל כליל, וא"כ קושי זה במקומו עומד, וראוי לתת ע"ז איזה מחשבה והתייחסות כיצד נוכל לקרב לדעתנו את ההבנה בחסרונם של עירנו ובית מקדשנו, ולהשתייך קצת לאבלות אמיתית על חורבן הבית וחסרון השראת השכינה בקרבנו.

והנה אמרו בירושלמי (תענית ד.) "א"ר יהודה מה טעמון דרבנן עשו כמי שמתו מוטל לפניו". כלומר שצריך להתאבל בדרגה כזו של הבנה בחיסרון ביהמ"ק שיהא אצלו כמו מת שמוטל לפניו ממש. ואכן לפי האמת אין אנחנו יכולים להתאבל ברמה הנדרשת לפי אמיתת גודל החורבן עצמו, אך במעט התבוננות יכולים אנו להתקרב ולהבין כדי סדק צר מאד את חיסרון ביהמ"ק בזמננו, וננסה א"כ לדבר קצת בחלישות מילין בענין זה לפום שיעורא דילן.

...המשך בעמ' 3

תוכן העניינים:

דברי חכמים - בענין האבילות על החורבן - מורינו הגאון רבי אליהו צ. סופר | א

תפילת לחש עם החזרה אי הוי תפילה בציבור - הרב אברהם דרעי | I

תמוז - זמני תשובה ממטמשים ובאים - הרב שילה בן דוד | ט

בענין קיום עשה דשבתון במקום פיקו"ג - הרב יצחק מאיר סעדון | יד

בענין בוטל התמיד - הרב שמואל חיוני | יט

בענין דחיית ד' צומות החלים בשבת - הרב ישראל רובין | כג

קהילות הקודש - בית מדרש אברכים - רמות א' | כו

הודעה

אי"ה לגליון חודש אב יתקבל חומר

עד ר"ח אב

תינתן עדיפות למאמרים הלכתיים

אקטואליים (ימי בין הזמנים, חודש

אלול וכד'), ניתן לשלוח עד 1500

מילים!

מאמרים ארוכים יותר לא יתקבלו

במערכת.

בברכת קיץ בריא

<המשך>

מורינו הגאון הגדול רבי אליהו ציון סופר שליט"א

אמרר חז"ל (ירו' יומא א א) כל דור שאינו נבנה בימיו (ביהמ"ק) מעלה עליו כאילו הוא החריבו. הנה הטעם בזה הוא, משום שזהו סימן שהסיבות שחייבו את החרבן אז, עדיין קיימים באותו הדור, וא"כ אילו היה ביהמ"ק בנוי בימיהם היה צריך להחרב. ואכן, זהו עיקר האבלות שצריכה להיות בט' באב, להתאבל על הבית שנחרב לנו, ולא להתייחס לזה כאל מאורע היסטורי שקרה פעם ואינו קשור אלינו. אלא שהבית נחרב לנו ממש, ואנו הנפסדים והנענשים הישירים מדרגה ראשונה בחורבנו העכשווי. ואם נתבונן בדברי חז"ל הללו שכל דור שאינו נבנה בימיו מעלה עליו הכתוב כאילו הוא החריבו, נמצא, שהדברים הללו הם המשלמים את הדרישה של חז"ל לקיים אבלות על חורבן הבית באופן אמיתי, ומכאן הדרך להתקרב להבנה בחסרון בבנין ביהמ"ק בדורנו אנו.

וראשונה צריכים אנו לידע, שחרבן הבית הוא פורענות קשה ומאורע עצוב ומצער מאד מכיון שהשכינה הסתלקה מאיתנו, ואין אנו אבלים ועצבים על חרבן העצים והאבנים גרידא. שהנה ישנם אנשים שכשקוראים את מגילת איכה או את הקינות והם שומעים את הסיפורים המזעזעים שהיו בזמן חרבן הבית, שמתוארים בצבעים עזים של אש דם ורעב, וכגון איך יידי נשים רחמניות בשלו ילדיהן ואיך ביהמ"ק הנאה והמפואר עלה בלהבות אש ונהרס, והתיאורים הם מאד מבעיתים, אז מתרגשים הם ובוכים ומצטערים ועצבים מאד. אבל אנו צריכים לידע, שאכן כל הסיפורים הם עצובים ומזעזעים מאד, אבל כל זה הוא תוצאה של סילוק השכינה מעמ"י, ועל דא קא בכינא, ולא על הסיפורים המרגשים גופא.

והנה מאז חרבן הבית החלה ירידת הדורות במורד תלול מאד. והגר"א מתאר את ירידת הדורות הזו בריקבון של קומת האדם הרוחנית של עמ"י, שבכל תקופה ותקופה נרקב ויורד עוד איבר רוחני ועוד איבר רוחני, עד שהגר"א אומר על דורו שלו, שנשאר רק "תרוד רב", כלומר רק מלא הכף ממה שנשאר מן הרקבון של כל המת. וזה שהנה היה את תקופת האמוראים שאין לנו השגה בהם כלל, ולאחמ"כ את הגאונים שגם בהם אין לנו שום השגה, שהם היו יושבים היכן שהיו הישיבות בבבל והיו אומרים, קבלה בידינו שכאן ישבו אב"י ורבא ואמרו כך וכך. ואח"כ היו הראשונים כמלאכים שגם בהם יש לנו רק מעט מן המעט השגה. ואח"כ היו האחרונים שיש לנו מעט יותר השגה בהם ובתורתם. ועכשיו יש לנו את חכמי דורנו שיש לנו יותר השגה בהם. והנה ירידת הדורות מתבטאת בראש ובראשונה בהבנת התורה ובהשגת סברותיה וטעמיה לעומקם ולאמתותם, ואנו רואים בעינינו כיצד בדורנו אנו מתקשים מאד בכל סוגיא, ואיננו מצליחים להעמיד בקושי סברא אחת טובה לבאר הסוגיא. וכל זה שורשו בהסתר פנים וסילוק השכינה ההולך ומתגבר בכל דור ודור, אבל בזמן שביהמ"ק היה עומד על תילו, היו נכנסים לעומק התורה והיה שפע חכמה ובינה, והיו משיגים סברות, ועומק לפנים עומק, בבהירות נפלאה והכל לאמיתותה של תורה. והנה ככל שירדו הדורות, כן נסתמו מעיינות החכמה, עד דורנו היתום שכולו מלא קשיים ושיבושים, וגם עם עמל וטורח גדול אין אנו יכולים להבין בקושי סוגיא אחת על צורתה. וזה ההפסד הגדול שהפסדנו בחרבן

ביהמ"ק וסילוק השכינה מאיתנו, וההפסד הוא כ"כ עמוק וגדול עד שאין אנו יכולים לתפוס בשכלנו כלל את עוצמתו והיקפו. ורק נדע שעתה אין אנו נמצאים במציאות האמיתית שלנו, והמציאות האמיתית שלנו היא הרבה הרבה למעלה מזה, ואנחנו רק מפסידים מהמציאות האמיתית שלנו כל רגע ורגע שביהמ"ק לא נבנה.

ככל שמתקרבים אנו לט' באב שהוא היום בו החל הבית להחרב, מנהגי האבלות שאנו נוהגים בהם הולכים ומכבידים בהדרגה. דיש את ג' השבועות, ואח"כ יש את תשעת הימים, ואח"כ יש את השבוע שחל בו ט' באב, ואח"כ יש את יום ט' באב בעצמו, שזה היום בו החל לישרף הבית, ואז יש את מנהגי האבלות הכי כבדים. והנה הזמן בט' באב שבו אחזו לשונות האש בביהמ"ק הוא אחה"צ לקראת המעריב, והפלא הוא שדוקא בזמן הזה מתחילים אנו לקום מן האבלות, ומותר לשבת על כסא, ומובא בפוסקים מנהג לטשוף את הבית ולסדרו לאחר חצות. ולכאורה היה צריך להיות איפכא ממש, שבשעה שבו נחרב הבית יונהגו דיני אבלות יותר כבדים, ומדוע דוקא אז אנו מפחיתים ממנהגי האבלות.

אלא שצריכים אנו להבין שהנה החורבן הוא סילוק השראת השכינה, אבל עתה יהיו שיאמרו שח"ו הקב"ה עזב את עמ"י וסילק שכינתו מהם לגודל רשעם, וכמו שכתב הרמח"ל בדעת תבונות (סי' ל"ו) "הדעת הרביעית היא דעת גויי הארץ האומרים, חטא ישראל ואין ישועתה לו באלקים סלה, ח"ו, "כסף נמאס קראו להם" (ירמיה ו. ל), כי הקב"ה בחר בהם ונתן להם הבחירה בידם להיות צדיקים או רשעים, והם הרשיעו לעשות, ומנעו ממנו ית', כביכול, שיוכל להטיב עוד להם כענין "צור ילדך תשי" (דברים לב. יח) והוכרח לעזוב אותם ולהחליפם באומה אחרת ח"ו, מפני שאי אפשר להושיעם. ואורך הגלות מורה לכאורה על זה, ומפחיד הלבבות שאינם חזקים באמונה האמיתית", עכ"ל. אלא שצריך לידע שבחורבן עצמו טמון גאולה ובנין, וז"ל האר"י ז"ל בשער הכוונות, "אבל הענין יובן במה שדרשו(איכ"ר ד טו) עה"פ מזמור לאסוף באו גויים וגו' והקשו, מזמור, קינה מבעיא לך, ותירצו כי בתחילה התחילו האויבים להרוג את בני ישראל, ואז חשבו ישראל שלא יהיה ח"ו תקומה למפלתם, ויכלו ח"ו בחרב האויבים, ובראותם שהציתו אש בהיכל לעת ערב שהוא זמן המנחה, אז אמרו מזמור ושמחו שמחה גדולה וקבלו נחמה, כי אם ח"ו לא היה הקב"ה משליך חמתו על העצים ועל האבנים, לא היתה תקומה לשונאי ישראל, וכמשאז"ל (כלה א') חמתי ויצת אש בציון. ונמצא כי לעת ערב שהציתו אש בהיכל אז אמרו ישראל מזמור וקבלו נחמה על צרתם. עכ"ל. ועתה יבואר דמה שקמים בחצות הוא מדין נחמה, משום שדוקא בשעת החורבן הראה הקב"ה שעתיד הוא לגאול את עמו שנית, ולכן גם הכרוכים היו מעורין זב"ז בשעת החורבן משום שבחורבן עצמו טמון גאולה ובנין. ועל כן אומר הנביא, נחמו נחמו עמי וגו' (ישעיה מ, א) ומדוע פעמיים נחמו, אלא שהכפילות באה לומר שיש עומק בנחמה שאפי' בחורבן עצמו טמון גאולה ובנין.

ועוד סיבה כותב שם רבינו האר"י כי במנחת ט"ב נולד המשיח הנקרא מנחם. וגם לפי"ז יתיישב שפיר הענין.

הנה סיבת חורבן הבית היתה בעבור חטא אותו הדור, ולכאורה יש להבין שהלא ירושלים כבר חטאה והקב"ה כבר גבה את חובה באורך הגלות המר, וכבר שילמנו לכאורה בעבור העבירות של אנשי הדור

ההוא. אלא ש"ל שאכן זהו הפשט האמיתי של כאילו נחרב בימיו, שביהמ"ק נחרב כבר בעוונותיהם. ועתה מדוע הוא אינו נבנה - בגללנו. ובלעדינו - מצד הסיבה של אנשי הדור ההוא אולי ביהמ"ק כבר כן היה נבנה. ועתה עלינו לדעת ולחקוק זאת על לוח לבנו, שהגם שאנו נמצאים במצב שפל מאד, וכל החוסר הצלחות שלנו בתורה הוא מזה, אעפ"כ כתוב שהקב"ה שמח בחלקו, והיינו שגם בדורות האחרונים שאיבדנו את המעלה האמיתית שלנו ואת השלמות הרוחנית שלנו, ומעשינו הם קטנים מאד לעומת מעשי הראשונים, עם זאת הקב"ה מאד מוקיר ושמח במעשינו אלה, וכל פעולה קטנה של דבר טוב שהאדם עושה בכבודות אופל חשכת הגלות, זה עושה רושם גדול בשמים, ומקרב את הגאולה.

הודעה משמחת

התקבלה תרומה לחלוקת הסידור "תהילת יצחק" לשייכות, כוללים ובתי מדרשות של חניכי הישיבות לבני עדות המזרח. הסידור מכיל אוצר גדוש ומלא של פסקי הלכה בדרך פסיקתם של האר"י הק', מרן הב"י, בא"ח, כה"ח, והגר"צ אבא שאול זצוק"ל עם תוספת מרובה של חידושי דינים מהגרש"ז אויערבך, הגר"ע יוסף, והגר"ש אלישיב זצ"ל. הסידור יצא במהדורא חדשה ומפוארת ובאותיות מאירות עיניים עם שילוב הכוונות בשמות הקודש, (בפורמט גדול בינוני וקטן) בנייר לבן או קרם.

ניתן לשלוח מכתב בקשה לשייכת באר יהודה בירושלים

פקס: 02-5381424

או במייל: by@41078.co.il

הרב אברהם דרעי שליט"א
קהילת בני תורה - נוה יעקב

תפילת לחש עם הציבור אי הוי כתפילה בציבור

תפילה ומדוע יחשב כעונה ואף אם חייבו שמיעה הרי זה כל עיקר החוב ולא שייך בזה 'כעונה' [הן אמנם שלגבי עיקר דבריו לא היה צריך לכאורה לשומע כעונה ודי לו אילו יש כאן 'י של שמיעה דלמעשה הם מתפללין יחד אילולי שנימא שכיון שש"צ אומר והם רק שומעים אין כאן צירוף ל' לולא דין שומע כעונה וצ"ע]. ועיין אגרות משה חלק או"ח ג' סימן ט' שכבר העיר בכעין זה.

אמנם מצינו בכמה דוכתי ששייך שומע כעונה גם אילו לא יהיה כאן חיוב של עניה וכעין מה שמצינו במי ששכח יעלה ויבוא בר"ח וכדומה שכתב הטור קכד' שיכוון עם הש"צ לצאת ולכאורה שם אין לו דין עונה על כל חזרת הש"ץ וכלשונו שם מי ששכח ולא אמר יעלה ויבא בר"ח או בחולו של מועד או בכל דבר שצריך לחזור בשבילו ולהתפלל יכוין דעתו וישמע מש"צ כל י"ח ברכות מראש עד סוף ויוצא ידי חובתו אף על גב דאמר בפ"ב דראש השנה ש"צ אינו פוטר אלא האנוסים שאינן יכולין לבא לב"ה שאני הכא שכבר התפלל אלא ששכח ולא הזכיר מוציא אף הבקי: ע"כ ובפשטות לשונו בא לומר שהכא אין כאן הגדרה של לא התפלל אלא חיוב הזכרה גרידא אך יש לדחות שאף אם יש לו חיוב הזכרה מ"מ הא מיהא לצורך ההזכרה הוא מחוייב בכל התפילה כהיכי תימצי להתפלל יעלה ויבוא [ולכך גם אין זה שייך למה שמצינו בטור קח' במי ששכח יעלה ויבוא במנחה של ר"ח מהטעם הנ"ל].

גמ' ברכות ה. מאי דכתיב ואני תפילתי לך ה' עת רצון וכו' עיי"ש כל הסוגיא בביאור מעלת תפילה בציבור, ולכאורה לפו"ר היה נראה שכיון שמעלת תפילה בציבור הוא העובדא שהוי תפילה של רבים א"כ עיקר ענין תפילה בציבור מתקיים בתפילת הלחש שאז הציבור מתפללים אך ברמב"ם פרק ח' הלכה א' מבואר את מעלת התפילה בציבור בש"ץ ומבואר לכאורה דלא כהנ"ל.

ובאמת שכך מבואר בגמ' בר"ה לג' שכיון שאין הש"ץ מוציא את הבקי לכך תיקנו תפילת הלחש, אך אילו היה מוציא לא היינו מתקנים ואי נימא דכל מעלת התפילה בציבור היא בלחש לא א"ש ומבואר דאדרבה שבתפילת הש"ץ מתקיים מעלת תפילה של רבים, והכוונה לכאורה מכח מה שהם שותקים ומכוונים לברכותיו.

אך יש לדחות שאילו לא היה לחש הרי היינו יוצאים מדין שומע כעונה בתפילה הואיל ובוה היינו יוצאים את עיקר חובתנו אך הרמב"ם מיירי אף אחרי שמתפללים כבר לחש ויצאו יד"ח ובוה לכאורה אין סיבה לומר שזוהי התפילה בציבור.

ומצינו באשל אברהם נב' שהמאחר לבית הכנסת יכול להתפלל לחש עם החזרה הואיל ויש 'י ששומעים והוי שומע כעונה ממילא יש כאן שפיר תפילה בציבור ומוכח שהשמיעה של חזרת הש"ץ הרי היא מדין שומע כעונה והוי ממש תפילה בציבור. ולכאורה יש להבין הרי אין עוד חובת

שמברך כל א' וא' ויענה אמן וכתבו קצת מן המפרשים ג"כ דברכות שמברכים הקוראים בתורה וברכות המפטיר עולים לשומעיהם לחשבון והיינו משום דתקנת מרע"ה היא לקרות בתורה צבור וכל הצבור חייבים בזה ובהפטור ג"כ ובברכה שמברך העולה לקרות בתורה והמפטיר יוצאים כל הצבור ידי חובתן בתקנות אלו והוה ליה כאלו כל א' ברך ולכן עולים לחשבון אבל עניית אמנים אלו של ברכות שאינו יוצא בהן ידי חובה אותה ברכה שכבר יצא או מתכוין שלא לצאת בשמיעה זו אלא לברך הוא אח"כ אינם עולים לחשבון שאם היו עולים למה היה צריך הגמרא לומר דממלי להו באספרמקי ולמה אמרו המפרשים שיענו אמן על ברכות התורה וההפטרה יאמרו שיברך זה ויענו אמן ויצאו י"ח ק' ברכות. ומבואר לכאורה דבעינן חיוב אך יש לומר שהתם בכל היכא שאין חיוב הרי אין גם שייכות כלל לברכה לבד מאשר עצם השמיעה הואיל ואין מעלה לברך כשאינו מחוייב בדבר כלל אך לענין תפילה הרי אמרנו שיש מעלת תפילה גם בהתפלל כנדבה וכו' ובזה יודה.

ועוד נראה שמה שכתב לענין קריאת התורה שבעינן שכל אחד יאמר והוא נראה דבר חדש שהיכן שמענו שיש ענין לכל אחד לשמוע את הברכות ויתירה מזו שהב"י להדיא כתב שם שלא בעינן לשמוע את כל הברכות ומה כוונתו של המבי"ט ליישב דברי הבת יוסף וע"כ לומר שההגדרה היא שמחובת הציבור היא להיות אחד מהם קורא בתורה וא"כ אותו אחד שקורא יש לו ענין של נציגות וביטוי חובת הציבור כולו ולכך יש גם להם ענין של אמירה הואיל ועל כולם היה מוטל חובת האמירה וסגי בזה אך אחרי שיש אחד עולה אין חיוב לשמוע כל אחד ואחד אלא זה רק היכי

עוד מצינו מחלוקת השו"ע והט"ז בסימן קמא ב' אם שייך שומע כעונה במי שנקרא לעלות לתורה שהמחבר ס"ל שחייב לקרוא כדי שלא יהיה לבטלה ואילו הט"ז ס"ל שסגי בשמיעה הואיל ושומע כעונה ולכאורה תליא בהנ"ל אך התם יש לומר שעיקר התקנה לחייב עוד ברכה הוא מכח הקריאה בציבור ולכך לא מהני שומע כעונה ואף אם נדחה שכיון שסגי בקריאה בלחש הרי מוכח שאין עיקר הגדר שהקריאה תהיה בציבור אך עדיין לא מהני שומע כעונה הואיל ולא הוי קריאה מן הספר וכאילו הקריאה הוי מן הספר אך בעלמא פשוט שיש שומע כעונה וכמבואר בתוס' ברכות כ: עיי"ש וכך פסק הרב חיד"א במחזיק סימן קנט' שעל שמיעת ד"ת צריך ברכה משום שומע כעונה. ואף שטעמו של האג"מ הוא טעמא דמסתבר מ"מ יש לומר שלא בעינן חיוב אמירה כדי שיהיה לזה דין כעונה ורק אילו יש מעלה דינית לעניה יותר מן השמיעה סגי ולכך בתורה אף אם אין דין עניה אך יש מעלה של עניה ובתפילה אף שכבר יצא אך יש מושג של תפילה נוספת בתורת נדבה וא"כ יש כאן הגדרה דינית ושפיר מהני ע"ז שומע כעונה.

וידוע מה שהביא הבית יוסף קכד' אבודרהם שמהני לצאת במאה ברכות על ידי מה שישמע חזרת הש"ץ ומשום דשומע כעונה ומבואר לכאורה ששייך בזה שומע כעונה אמנם המבי"ט כתב שלא שייך שומע כעונה אלא רק בחיוב ונעתיק את לשונו ונראה דאין תשלום מאה ברכות אלא בברכה עצמה או בעניית אמן על ברכה שחייב בה ושומעה מפי שחייב בה שהרי אמרו בהשלמת ק' ברכו' בשבת וי"ט דממלי להו במיני אספרמקי ולא אמרו שיענה אח' מי שמברך ברכה שכבר יצא הוא ידי חובתה ושישכים בשבת וישמע ברכה

תימצית שיהיה שייך כעונה ודו"ק.

ומעתה אף לענין חזרת הש"ץ יש לומר גדר זה וממילא תבנא לדין דמהני שומע כעונה והוי שפיר תפילה בציבור ונאף למה שהוזכר בכמה פוסקים שאין השומע כעונה לכתחילה ועונה עדיף מיניה היינו לאותו אחד שיכול לומר אך בנידונא דידן שהוא רק בא להצטרף שפיר מהני.

ונסיים בדברי החתם סופר קובץ תשובות סימן ד וז"ל ומה ששאל אם יש לומר [קדושה] עם השליח ציבור כשהיחיד מתפלל עמו - זהו עיקר תפלה בציבור, כי מה שהיחידים כל אחד מתפלל בפני עצמו, מקרי תפלת יחיד, רק מה שאחד מוציא רבים, זה מקרי בציבור, ויעיין מגן אברהם סימן תרפ"ט סק"י, ורק מפני שאי אפשר שיכוונו כולם לשליח ציבור תקנו שיתפלל כל אחד בעצמו, והי' ראוי שיאמרו עמו מלה במלה שזהו כמו מוציא רבים ידי חובתן, כבמתניתין דסוכה [ל"ח ע"א] גבי הלל שאומר ועונה אחריו מה שהוא אומר כמו אנא ה', אלא כדי שיסדיר ש"ץ תפילתו תקנו בלחש תחלה כמבואר בסוף ראש השנה [ל"ד ע"ב], ואם כן כשאירע שיחיד אומר עם הש"ץ, זהו תפלת ציבור האמיתי, ואומר כל סדר קדושה עמו עכ"ל והדברים מרפסין איגרא וכי היום מתפללים בלחש אין מקיימים את מעלת תפילה בציבור והיאך יתכן לעקור דבר זה ועוד דלפי זה פשיטא שצריכים לחזור את חזרת הש"ץ ומדוע טרחו למצוא סיבות לקיים את חזרת הש"ץ וכבר הקשו כן האחרונים.

ולנה"ל יש לומר שעיקר דברי החתם סופר הם רק

ליצור ציבור, שאין לנו איך ליצור ציבור רק מהיותם מתפללים אלא א"כ יש להם דין משותף ציבורי ולזה החזרה הוא דין משותף מכח הציבור שיהיה אצלם תפילת שליח ציבור ושפיר נאגדו בזה ומעתה יש לומר שדין זה אינו חל אחרי תפילת הלחש אלא מעצם מה שהתחילו כיחידים יחד בזה גופא חייל עלייהו חובה להעמיד תפילה זו באופן של ש"צ מכח תפילת לחש זה ושפיר הוי דין שמאגד אותם ובזה הוי ציבור ורק עיקר דברי החת"ס הוא שכיון שמצד עצמם הוי יחידים ורק מכח הדין לחזור הוי יצירת ציבור א"כ מי שנמצא רק במצב של החזרה הרי הוא עושה את תפילת הציבור עצמה, ולפי זה לא קשה היאך היום ביטלו את מעלת הציבור הואיל ולא ביטלו כלל.

ואי קשיא מה היה הצד בפוסקים לבטל את החזרה והלא הם יחידים יש לומר שלהנ"ל שכל מה שהוי יחידים הוא מכח שאין קיום דין ביננו, אך אם היה דין שהיחיד יתפלל את תפילת היחיד רק עם עוד ציבור הרי זה גופא היה עושה חיבור וממילא הוקשה להו מדוע לא נבטל את החזרה ואי משום קיום תפילת הציבור הרי נתקן שהתפילת יחיד תהיה מחוייבת להיות בציבור וא"ש.

אלא שאי נימא שכל מעלת הציבור היא רק מכח החזרה א"כ יצא בערבית שאין חזרה לא יהיה מעלת הציבור כלל וצ"ב וע"כ לומר שכל דברי החת"ס הוא רק למעלת התפילה בציבור אך עדיין מודי שגם ביחידים יש מעלת תפילת ציבור וזהו המעלה שיש בערבית.

הרב שילה בן דוד שליט"א
מח"ס שלום רב, הפרשה המחכימה
בית המדרש אברכים - רמות א'

תמוז - זמני תשובה ממשמשים ובאים

שנחלקו על הכהונה ונשרפו", ולכן ציפו בהם את המזבח², כדי שיראו זאת כל ישראל, ויזכרו שלא לחטוא בכך לחלוק על הגדולים³. ומוכח שיש לעשות זכרון שלא ישובו לחטוא⁴. נוהש"ך עה"ת הוסיף שבזה יראו ויקחו האחרים מוסר, ונמצא

בדרך כלל בשבת-מברכין של חודש תמוז קוראים פרשת קרח¹, וכתוב שם (במדבר יג, ג) "את מחתות החטאים האלה בנפשותם ועשו אותם ריקועי פחים ציפוי למזבח... ויהיו לאות לבני ישראל". ופרש"י "ויהיו לאות – לזכרון שיאמרו: אלו היו מאותן

ישראל יכולין ליכנס למזבח הזהב", לכן הוכרח לשים זאת במזבח הנחושת שהוא בעזרה, כדי שיראו זאת כל ישראל ולא רק חלק מן הכהנים.

³. **כיוצא** בזה כתוב גם שם (פסוק כה) "השב את מטה אהרן לפני העדות למשמרת לאות לבני מרי", ופרש"י "למשמרת לאות – לזכרון, שבחתי באהרן לְכֹהֵן, ולא ילונו עוד על הכהונה". ושם (כו, ט) כתוב "ותבלע אותם ואת קורח... ויהיו לנס", ופרש"י "לאות ולזכרון, למען אשר לא יקרב איש זר לחלוק עוד על הכהונה".

⁴. **כנראה** הגם שאפילו לגבי רובע עם בהמה נאמר להרוג את הבהמה כדי שלא יתבייש הרובע שיאמרו הבריות: זוהי שחטא פלוני עמה (כמובא בריש"י במדבר כב, לג ומקורו במדבר"ר כ, יד), מכל מקום כאן על ידי שישאירו דבר זה, ימנעו מהרבה אחרים לחטוא, וצריך עיון. ועוד יש לומר שכאן מחתות הקטורת לא היו עצם החטא, אלא החטא היה המחלוקת עם משה ואהרן, ואילו הקטרת הקטורת היתה כדי להראות כיצד הקב"ה

¹. **ופעמים** רבות חל שבת-מברכין בפרשת שלח, וגם שם רמוז שם החודש, שכן אותיות **תמוז** (בהיפוך אותיות) נמצא בפרשה בדילוג שמונה אותיות, ככתוב (יד, טו) "והמתה את העם הזה כאיש אחד ואמרו הגוים אשר שמעו את שמעך לאמר". (וכן להלן בפסוק לה אותיות תמ"ז בדילוג שתי אותיות כתוב "אני ה' דברתי אם לא זאת אנעשה"). **ורמז** נוסף הביאו מהכתוב שם (לעיל יג, יז) "וישלח אותם משה לתור את ארץ כנען", שבא לרמז שבימים אלו יתחיל לפשפש ולתור אחר מעשיו, כדי להתכונן לימים הנוראים. ויש להוסיף מפירוש התרגום "אלין שמהת גבריא די שלח משה לאללא ית ארעא", ש'אלול' הוא מלשון חיפוש וביקור אחר המעשים, ומחודש תמוז יש להתכונן לקראת ראש השנה כמו בחודש אלול.

². **פרש"י** "ציפוי למזבח – למַזְבֵּחַ הנחושת", ופירש הרא"ם שבדוקא עשו זאת ציפוי למזבח הנחושת ולא למזבח הזהב, שהרי המחתות היו נחושת וכיצד יצפו נחושת על מזבח הזהב. וכתב השפתי חכמים: "ועוד מצאתי, לפי שכתוב 'ויהיו לאות לבני ישראל', ואין

הדין שהיה אמור להיות לו בשמים (כדלהלן). **הנה** פשוט שצריך להתעורר בתשובה במשך כל השנה, וכפי שאומרים שמיד במוצאי יום הכיפורים יש להתכונן בתשובה ליום הכיפורים הבא, וכמאמר שלמה בחכמתו (קהלת ט, ח) "בכל עת יהיו בגדיך לבנים". אבל ישנם זמנים המיועדים יותר לתשובה, וכמו שחודש אלול הוא זמן תשובה, היות שאז הם שלשים יום קודם זמן המשפט, וזמן בית דין שלשים יום⁵. כך מבואר בספרים שכבר מחודש תמוז יש לפשפש במעשיו, ורמזו זאת כי חודש **תמוז** הוא ראשי תיבות של 'זמני תשובה מממששין ובאיין'⁶ (ויש שדרשו על כך את הראשי

שהם יזכו את הרבים ויתכפרו בחטאתם). **וכן** המשיך הכתוב (פסוק ה) "זכרון לבני ישראל... ולא יהיה כקורח וכעדתו", ופרש"י "כדי שלא יהיה כקורח", ומוכח שיש לאדם לעשות לעצמו תזכורות שלא יתפתה לעצת היצר, לכן מי שנכשל חלילה למשל בכעס, יכול להניח פתק גדול בספר להזכיר לעצמו שלא יכעס (כמובא בארך אפים ג, יז). ועוד מעלה כללית יש בזה, כמו שהרחבנו (בשמות יז, יד 'כתיבת עוונות בפנקס') שמעלת כתיבת עוונותיו בפנקס רבה היא, כי הכתיבה מועילה שיזכור לשוב עליהם בתשובה, ועוד שאם ישוב עליהם בתמידות, יעשה דין לעצמו בעולם הזה, יסירו מעליו מתוקף

החסד והרחמים קודם יום הדין של ראש השנה, שהם ע"ב ימים כמנין חסיד המתחילים מיי"ז בתמוז. וכתב החיד"א (חדרי בטן, שבת תשובה ועניני רי"ה, ד"ה והנה) שבחודש תמוז היה ראוי להיות ראש השנה, ומשום שחטאו אז, נסתלק הי"ם טובי לחודש תשרי. **באופן** אחר כתב בספר המגיד (פרשת אמור, אור ליום שבת יום א' של סוכות רצ"ו, הובא בילקוט ראובני, וכן הובא בתרגומו) "רצה הקב"ה לדון את העולם בתמוז ואב, שהם חודשים ששולט בהם דין קשה, אלא שאם היה עושה כן, לא היה העולם יכול לסובלו, ולכן גם נחרב בהם בית המקדש פעמיים, לפיכך סילק הדין מאלו החדשים, ולא עשאו בחודש אלול מאחר שהוא גם סמוך אליהם, והעבירו לחודש תשרי". **נוסף** על כך רמזו שראשי תיבות של 'חודש תמוז' נוכחון גם ראשי תיבות של 'חודש תשרי' עולה בגימטריה 'צום, קול ממון' (408) שהם שלשת הדברים הנצרכים לתשובה [כנגד אומרים (נוסח פיוט ונתנה תוקף לרבי אמנון ממנגצא, וכעין זה במדרש שלשה וארבעה את כ, הובא בבתי מדרשות ח"ב) **ותשובה, ותפילה וצדקה** מעבירין את רוע הגזירה!]. ובמהרש"א (בכורות ח) כתב ש"כמו ש"א ימים שמראש השנה עד הושענא רבא ותולדותם ליבון עוון וכפרה

יבחר את הקדוש כמאמר משה.

⁵ **בלקט** יושר (עמ' 120) כתב "מראש חודש אלול יתחיל בזריזות ובזהירות, כי אז שלשים יום קודם יום הדין, (ואמרו חז"ל בברכות מ. ש) זמן בית דין שלשים יום, ותוקעין כדי להזהיר בתשובה לבקש זכויותיו ליום הדין". **וכן** כתב בקב הישר (פרק מח) "מנהגן של ישראל להתחיל לתקוע מ"ח אלול שהוא ל' יום קודם ראש השנה, דמיון בעל חוב שנותנין לו זמן בית דין שלשים יום להמציא מעות כדי שישלם לבעלי חובות, כן בדמיון זה בית דין של מעלה נותנין לו לאדם זמן שלשים יום לעשות תשובה, כדי שיצא זכאי מבית דין של מעלה בעשיית תשובה, תפילה וצדקה להעביר מעליו רוע גזירה".

⁶ **חז"ל** (פסיקתא רבתי, מ. ורש"י בראשית א, א ד"ה ברא אלקים) אמרו שעלה במחשבת הקב"ה לברוא את העולם במידת הדין, וכשראה שאין יכול להתקיים כך, הקדים מידת הרחמים למידת הדין. ופירש בבני יששכר (מאמר בין המצרים אות ז) שהעולם נברא בראש השנה שהוא יום הדין, וכשראה שאין העולם מתקיים כך, הקדים ימי

עליו להביא שלושה תלושי משכורת של שלשת החדשים האחרונים של השנה, ועל פי זה מחשיבים לו את כל השנה החולפת. כך כביכול אומרים לאדם משמים: תביא שלש תלושי משכורת של חשבון הנפש ותשובה של שלשת החדשים האחרונים, תמוז אב אלול, ואם טובים יהיו – נחשיב זאת כאילו כל השנה נהגת כך. וכבר ידוע חובת חשבון הנפש בכל יום קודם לכתו לישון, כמו שקרא להם הזוהר (פרשת קרח קעח. פרשת וישב קצא. זוהר חדש פרשת נח ז:). 'מארי דחושבנא' (בעלי חשבון)⁹, על האדם לרשום בכל יום את מעשיו, כיצד התפלל ובמה צריך להתחזק (וכמו שהרחבנו בהפרשה המחכימה במדבר כא, כז 'בחובת חשבון הנפש והתבודדות'), וכך יבוא ליום הדין עם 'תלושי משכורת' של דין וחשבון שערך לעצמו על אותם החדשים.

ובזה יש מעלה יותר מ'תלושי משכורת' הניתנים

תיבות של זריזים מקדימים ועושים תשובה), אחר כך חודש אי"ב שהוא בראשי תיבות 'אלול בא', ואחריו חודש אלול¹⁰ שהוא בראשי תיבות 'אני לדודי ודודי לי'⁷. ויש להבין מה נתייחד דוקא חודש תמוז יותר מחודש סיון או אייר שיש להתחיל בו בתשובה⁸.

ונראה משום שמחודש תמוז נשאר שלושת החודשים האחרונים של השנה, וידוע במקומות רבים שעל ידי שלש פעמים ישנה חזקה על הדבר, ולכן דבר הנעשה שלש פעמים גורם לראיה על הדבר הנעשה. לכן אם שלשה חדשים האחרונים מפשפש האדם במעשיו, ועושה חשבון הנפש, מחשיבים לו זאת כאילו כל השנה חי בחשבון הנפש. וכבר אמרו (ברכות נח.) ש'מלכותא דרקיעא כעין מלכותא דארעא' (מלכות הארץ היא כמלכות שמים), וכמו שדרך המלכות כאן שהרוצה לקבל הנחה בארנונה או תשלומים על חופשת לידה וכדומה,

⁹. וכן כתבו במעלת הענין, רבינו תם (ספר הישר, יג), הרא"ש (אורחות חיים, לא), מהר"ו (פרי עץ חיים, שער ק"יש שעל המיטה פ"ב עמ' עו. שער רוח הקודש עמ' יב. שער הכוונות דרוש ח מדרושי הלילה. שער הקדושה א, ח), מגן אברהם (אוי"ח רלט, ז), ילקוט מעם לועז (בראשית ח"ב עמי תקנת), מחצית השקל (אוי"ח סוף רלט), ליקוטי מהרי"ח (סדר ק"יש שעל המיטה), שלי"ה (מסכת חולין. וסידור השלי"ה, סדר הלילה), יוסף אומץ (זיפא, אות קעט) בשם הר"ח, קב הישר (ריש נח), מהר"ם חאגיז (אורח מישור, ג בסוף ספר תחלת חכמה), פלא יועץ (סוף ערך התשובה. קב הישר, לה), טהרת הקודש (מאמר מארי דחושבנא, פרקים ו, ז, ח), ליקוטי מאורי אור (ערך קריאת שמע) בשם רבי דוד מטאלנא, הנהגות הצדיקים (ח"ב עמי תתקס"ג) בשם רבי שמואל אברהם ממעזיבוז. ונענין עוד שם (ח"א עמי קנ"ג סמ"א, עמי שד"ח עמי תשט"ו סמ"א, עמי תל סמ"ד) ובצוואות והנהגות (עמי עג סמ"א, עמי צב וקה, עמי קמב סמ"ט, עמי קסז סמ"ח).

עליהם, כך גם ימי פורענות מ"ז תמוז עד תשעה באב, תולדותם ליבון עוונות, כי הצרות ויסורים מכפרים כמו שאמרו שהגלות מכפרת". ובספרים (ענין בתולדות אדם פרשת מטות, ובמאור ושמש פרשת דברים) הובא ש"כ"א יום שבבין המצרים מכוונים כנגד כ"א יום שמראש השנה עד שמיני עצרת, והמתקן נפשו בכ"א ימי בין המצרים, יוצא לזכות בימי הדין הללו, כי הימים נהפכו לימי רצון ורחמים".

⁷. שמות החדשים עלו עם בני ישראל מבבל, ויש בשמותם רמזים רבים (כפי שהרחיבו בבני יששכר (בעוד ספרים)).

⁸. יש שפירשו משום שהוא זמן של חורבן הבית, ואמרו בירושלמי (יומא א) ש'כל שלא נבנה בית המקדש בימיו, כאילו נחרב', וחורבן הבית הוא מכח העוונות, לכן יש להתחיל את התשובה מזמנים אלו שכנגד החורבן. ועוד יתבאר על פי האמור לעיל (הערה 6).

שאדרבה עיקר עבודת האדם היא מתוך הקשיים, וכמו שרמזו על המשנה 'קדשי קדשים שחיתתן בצפון' (זבחים מז), שההתקדשות היא דוקא במקומו של היצר הרע הנמצא בצפון [כנרמז בפסוקים 'מצפון תפתח הרעה' (ירמיה א, די), 'מצפון זהב יאתה' (איוב לו, כב), 'ואת צפוני ארחיק' (יואל ב, כ)], ששם היא העבודה הגדולה יותר, וכדברי שולחן הטהור (מבוא השער יח): שיותר נקל להתענות או להתפלל במסירות נפש מלאכול פעם אחת לשם שמים¹¹. האדם ירד לעולם הזה שיעבוד את ה' עם הגוף החמרי, ולכן אדרבה, דוקא כשאין סדרי ישיבה מסודרים, גם כשצריך לפעמים ללכת לטיול וכדומה, ישמור את עצמו להישאר יהודי עובד ה', ולעשות כל מעשיו בחשבון הנפש. ובפרט, מאחר שגם במשך השנה היו ימי 'בין הזמנים', אם כן חלק מהתיקון הוא גם להראות כיצד מתנהג הוא כשורה בימי 'בין הזמנים', ואינו מזלזל בתפילות ובלימוד התורה, ולכן כ'תשובת המשקל'¹² מחוייב להיות חלק מ'תלושי המשכורת' של חשבון הנפש שלו, אף על זמנים אלו של 'בין הזמנים'.

ואמר הגרי"ז מבריסק זצ"ל (וכן כתב בפרח שושן הכהן עמ' קצו) משל לאותו מברית גבולות מקצועי ומיומן

כאן, כי כאן גם אם יביא אותם, אבל אם יערכו לו חשבון מדוקדק ויראו שאינו זכאי לשום הנחה, לא יזכוהו בדינו וישלם טבין ותקילין. אמנם כלפי בית דין של מעלה, עצם מה שרואים שעשה לעצמו חשבון הנפש, אף אם עדיין החובות יתירות מן הזכויות חלילה, בכל זאת על ידי זה גופא יזכה בדין, כאומרם במדרש (ב"ר כו, במד"ר ה, ומדרש תהלים עב) "אם יש דין (למטה) – אין דין (למעלה), ואם אין דין (למטה) – יש דין (למעלה)". אם הקב"ה רואה שהאדם עושה דין וחשבון הנפש לעצמו, הקב"ה אומר: איני צריך לעשות לו דין וחשבון, הוא כבר עושה זאת לעצמו. ולכן לפעמים גם אם חלילה החובות עדיין יתירות על הזכויות, אבל עצם זה שה' רואה שדואג האדם על מעשיו ורוצה ללכת בדרך מתוקנת, הוא עושה לעצמו קנסות ורוצה להשתפר¹⁰, נחשב כבר בכלל אותם שקראו אותם בווהר: 'מארי דחושבנא' ויכול לזכות בדין (כמו שהרחבנו בזה בדברים ח"ב טז, כ' דין אדם לעצמו). **ושמא** יטען הטוען: כיצד אצליח במשימה זו, הלא בדיוק כעת עוד חודש וחצי יהיו ימי 'בין הזמנים', וכיצד אצליח בחשבון הנפש ושיקול המעשים?! אבל כבר נתבאר (בראשית לו, א' מעלת החיים מתוך הקושי והעמל')

באמרם (פסחים קא) 'אין קידוש אלא במקום סעודה', שרמזו שהתקדשות האדם היא בעיקר במקום הסעודה.

¹². **כמובא** בתשובת הרוקח, כד הקמח (סוף ערך חילול ה'), ראשית חכמה (יראה, יד ד"ה וצריך. תשובה, ב סד"ה ובדרך), ארחות צדיקים (כח), יערות דבש (ח"א סוף א סד"ה והנה. ח"ב י ד"ה ובאמת), וכעין זה רבינו יונה (שערי תשובה א, לה) בשם חז"ל בכמה מקומות.

¹⁰. **כלשון** רבינו יונה (אגרת התשובה, אות ז) "וטוב ונכון שיקנוס כל אדם עצמו... על כל יום ויום שיפגע מלכת לבית הכנסת". וכתב עוד (שם ג, ט) "ואם יחטא אחד מן החברים או יפשע במצוה, יוכיח חבירו... וטוב ויפה לקנוס כל אחד עצמו בסך ידוע, אם מעט ואם הרבה, על אלה". וכן כתב הפלא יועץ (ערך גדר, סוף ערך סייג, סוף ערך עצלות, ערך שבעה ד"ה והנה אשריהם, ערך תשובה ד"ה והנה זמן) שיקנוס עצמו לפעמים כשצריך.

¹¹. **כעין** מה שכתב הבן איש חי (שי"ב הקדמה לפרשת בראשית)

הבין ותועים מדרך השכל (שערי תשובה א, י). נתעורר מבעוד מועד להיות מוכנים ליום המשפט, לשפוך שיח לפניו ולהתעורר בתשובה שלימה. וכך נצא זכאים לחיים טובים ולשלום – בעזרת ה'.

גם בעבודת ישראל (פרשת ואתחנן סד"ה בגמרא מס' תענית) הביא בשם אא"ז הגה"ק רבי שמעלקא מניקלשבורג לפרש זאת בדרך רמז על הפסוק (איוב לא, א) "ברית כרתי לעיני, ומה אתבונן על בתולה", כי מדרך העולם להתבונן ולשוב אל ה' בחודש אלול המוכן לתשובה, אבל מי שמשכיל ועיניו פקוחות – הוא עובד את ה' כל השנה, ושומר את עצמו אפילו בחודש תמוז ואב (שחודשים אלו נקראו 'עינים' כמבואר שם) שלא ליפול ממדרגתו (ובפרט שאז הוא זמן ששייך להיכשל בו יותר בחטא), וכורת ברית עם ה', ואז ממילא אין לו להתבונן יותר על חודש אלול (שמזלו בתולה), כי הוא מוכן ומזומן לעבודת ה' מקודם לכן, אפילו בחודשים תמוז ואב שהם החודשים הנמוכים ברוחניות, וכל שכן בחודש אלול שבו הקדושה ביתר שאת. ונמצא שמחודש תמוז ראוי לאדם להכין את עצמו בתשובה לקראת יום הדין, ואם יהיה בחשבון בשלשה חודשים אלו, ויִרְאֶה שעושה הוא דין לעצמו, יקלו עליו מדין שמים ויזכה בדינו בעזרת ה'.

שעסק בהברחת גבול מסוכן במיוחד. והנה קבעו עמו קבוצת אנשים ליום פלוני לעבור את הגבול. כבר חודש קודם לכן, חשו אותם אנשים פחד נורא. שמא יתפסום חלילה ומי יודע מה מרה תהיה אחריתם, אבל מיודענו המברית שהיה בקי בנושא – לא פחד עדיין כלל. אך כאשר הגיעו קרוב לגבול גם הוא חש כבר פרפורים בלבו שמא למרות נסיונו הגדול הפעם לא יצליח לעבור, וככל שהתקרבו לגבול גבר פחדו, קל וחומר ברגע העברת הגבול כולם עצרו את נשימתם בבהלה, ומי הם היחידים שנותרו אדישים לחלוטין? היו הם הסוסים שלא חשו בכל סיבה להתרגש ולפחד. **כך** הם הימים-הנוראים, כבר מתחילת חודש אלול, חודש קודם יום המשפט לכל באי עולם, כל מי שהוא בעל-נפש חש ומרגיש ומפחד: היאך יעבור את יום הדין (כמו שהרחבנו בדברים ח"ב יא, כו 'התחזקות בחודש אלול'). וכבר נתבאר שעדיף כבר לחוש כך מחודש תמוז, אך יש אנשים 'מקצועיים' כביכול שעברו כבר כמה שנים את ימי הדין ואין בלבם פחד, אמנם כאשר מתקרבים ליום הדין, וקל וחומר באותו יום עצמו, גם אותם אנשים מתעוררים ומפחדים, רק הסוסים היינו אותם אנשים עלובים שנטמאה נשמתם כל כך, אינם מבינים מה יש לפחד כלל. וכדי שלא נהיה כמותם סוסים אשר הולכים אחרי יצרם כסוס, כפרד אין

הרב יצחק מאיר סעדון שליט"א

ראש ישיבת דרכי יוסף

קהילת בני תורה - רמות ג'

בענין קיום עשה דשבתון במקום פיקוח נפש

כמשנה דקטן נימול, וכ"כ בחינוך מצוה פה שיש מצוה לשבות ממלאכה בשבת ונילף מהפסוק "ביום השביעי תשבות" הנ"ל, וכ"ה בתוס' שבת סט. ד"ה דידיע ובתוס' יבמות ו. ד"ה וגמר, ושם בע"ב ד"ה לא ר"י, וכ"ה בר"ן פ"ק דקידושין דף יד: בדפי הרי"ף, אלא דהמהר"ם שבת קלב: נקט לדבר פשוט דבשבת ליכא עשה כלל כי אם לאו שיש בו מיתה וזכרת והוכיח כן מגמ' יבמות דף ה. ע"ש והאי היקשא דאיכא בברכות כ: זכור ושמור כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה דמשמע דאיכא עשה י"ל דהאי היקשא לא נאמר לענין איסור מלאכות אלא לקדשו בשאר מיני קדשות עכת"ד ודבריו שיטה יחידאה ונסתר מכל הראשונים הנ"ל וכבר תמהו על דבריו בשו"ת בנין ציון ח"ב סי' קמב, ובערוגת הבושם או"ח סי' עח, ובהג"ה מהרש"ם שבת קלג. וספר קובץ על הרמב"ם ריש הל' שבת.

בן ואחר דפשיטא לן דאיכא עשה דשבתון אף בשבת, יש לדון בכה"ג דהוצרך לחלל שבת במקום פיקו"נ אם קיים מצוה זו. דהנה בדרוש וחיידוש להגרעק"א הקשה בשם הגר"ש איגר בהא דאמרי' בגמ' כתובות ג ע"ב ולדרוש להו דאונס שרי, דמשמע דמותר לאדם להכניס עצמו לאונס, והרי קיי"ל בשו"ע או"ח סימן רמה דאין מפליגין בספינה ג' ימים קודם השבת ויש מהראשונים

כתוב בתורה [שמות כג, יב] "ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבות" והיינו דהעושה מלאכה בשבת מלבד דעובר על הלאו "דלא תעשה כל מלאכה", ביטל נמי עשה דשבתון, ויש להתבונן בכה"ג דאיכלע פיקו"נ ביום השבת דקיי"ל באו"ח סימן שכח שדוחה שבת אי חשיב כמבטל עשה דשבתון אי לאו, וכמה נ"מ איכא בזה כדיתבאר לקמן בע"ה.

אן ראשית יש עלינו לברר אם בשבת איכא להאי עשה דשבתון, דפשטות האי קרא איירי לענין שנת השמיטה כדפירש רש"י שם דאף בשנה השביעית לא תעקר שבת בראשית ממקומה שלא תאמר הואיל וכל השנה קרויה שבת לא תנהוג שבת בראשית וא"כ י"ל דלא אתא קרא ליתן עשה על שמירת שבת אלא לומר דאף בשנת השמיטה מחויב בשמירת שבת ולעולם אינו עובר אלא בלאו והנה לגבי יו"ט איתא להדיא בגמ' שבת כה. דאיכא עשה דשבתון, והוא נילף מקרא [ויקרא כג, ז] "דביום הראשון מקרא קודש" ופירשו חז"ל קדשהו שלא תעשה בו מלאכה וכמבואר ברמב"ם פ"א מהלכות יו"ט הלכה א"ב, ובחינוך מצוה רצז, אך בשבת לא מצאנו קרא.

אולם ברמב"ם פ"א משבת ה"א כתב להדיא ששייך בשבת עשה דשבתון מהאי קרא הנ"ל, וכן מדוייק ברמב"ם בפ"י המשנה בפרק ר"א דמילה

נעוץ מבעו"י לכתחילה לא ישחוט ואם שחט מותר לחפור ולכסות דאתי עשה ודחי ל"ת [להו"א של הגמ' שם דיו"ט הוי ל"ת גרידא] ולדברי הרמב"ן נימא שישחוט ואח"כ יהיה דחייה ע"ש ומבואר דגם אם יו"ט הוי רק ל"ת איתא לדינא דהרז"ה, ודלא כהגרש"ש דהבין דדברי הרז"ה איירי במקום שיש מצות עשה וצ"ע.

ג] וכדברי הגרש"ש מצאנו בדברי הפמ"ג בספרו "תיבת גמא" בפר' תזריע דילפי' דמילה דוחה שבת מדכתיב "ביום השמיני ימול" אפי' בשבת והקשה דלמ"ד בגמ' ע"ז דף כד. דאשה כשרה למול א"כ עדיף ליתן לאשה למול, מפני שאינה מצווה בעשה דשבתון דהוי זמ"ג וכדמצינו בתוס' קידושין לד'. לענין עשה דיו"ט דנשים פטורות ותירץ דמילה הותרה לגמרי ואיש ואשה שוין ע"ש ומוכח מדבריו דבמקום דיש קיום עשה אף דהותר לעבור מ"מ אין לו את קיום המצוה.

וכן ראיתי להגר"ח פלאגי' בספרו "לב חיים" ח"ג פ"ה שהקשה אמאי לא מברכים על מצות עשה דשבתון ותירץ שמא איקלע למצב של פיקו"נ ונמצא שלא קיים עשה דשבתון ע"כ והוא כהגרש"ש. וכן מ"טו ליה בשם הגר"צ אבא שאול צ"ל שהקשה בהא דאיתא בגמ' נדה לח. דחסידיה הראשונים לא היו משמשין מטותיהן אלא ביום הרביעי שלא יבואו נשותיהן לידי חילול שבת, ואמאי והא פיקו"נ הותר בשבת, וכן נמי יל"ד לדעת הרמב"ן שבת קלד: דפליג הרז"ה וס"ל דשרי להכניס עצמו למצב של פיקו"נ, א"כ ה"נ בהיתר משמש ואח"כ הפיקו"נ דוחה שבת [ועי' להגרש"ש קלוגר בהגהות חכמת שלמה סימן שלא שהקשה כן] ואמר ליישב דנהי דהותרה פיקו"נ אך

שביארו הטעם שמא יבא לידי פיקו"נ ויצטרך לחלל שבת, וכן מצינו דהיכא דאישתפוך חמימי דינוקא קודם המילה, ואם ימולו אותו יצטרכו אחר המילה לחלל שבת ולהחם לו מים, דדעת הרז"ה [שבת קלד:] דמבטלין מצות מילה, וכ"פ במ"ב סי' שלא, אלמא דאסור לאדם להביא עצמו לידי היתרא דפיקו"נ.

ובחי' הגר"ש רוזובסקי שם וכ"ה בזכרון שמואל סימן סה ס"ק לג הביא ליישב בשם הגרש"ש צ"ל דיש לחלק בין מכנים עצמו לבטל מצות עשה להיכא דעובר על לאו, דלגבי שבת שאני דאיכא עשה דשבתון ואין לאדם להכניס עצמו לביטול עשה זה ע"י שיגרום היתר דפיקו"נ, משום דאף שלא עושה איסור במה שעובר על העשה אך מ"מ קיום העשה אין לו, ודמיא להא דאמרי' ביבמות כו. שאסור לגרום לבטל מצות יבום, משא"כ היכא דגורם לעבור על ל"ת בהיתר דפיקו"נ דמותר וע"ז קאמר בגמ' ולדרוש להו דאונס שרי עכ"ד [ויסוד הדבר מבואר נמי בדברי האור שמח בספרו משך חכמה פרשת בא בפסוק ושמרת את החוקה הזאת למועדה מימים ימימה שכתב וז"ל דבלא תעשה העיקר הוא מה שאין אדם עושה ואם עשה מחמת אונס או ענין אחר הפוטרו שוב הוא כמו כל אדם שהעשייה אינו נחשב לעשייה ושוב לא עשה כמו זולתו לא כן במצות עשה אף שלא יעשה מחמת איזה אונס מ"מ לא מיחשב כמאן דעביד דסו"ס לא עשה עכ"ל עיי"ש] ומוכח מדבריו דהמחלל שבת מפני פיקו"נ דנהי דאין עליו איסור, אבל מ"מ עשה דשבתון לא קיים.

ודבריו נסתרים מדברי הרשב"א ביצה ח: שכתב להוכיח כדברי הרז"ה מהא דמבואר דבאין לו דקר

שני מוהלים כדי שלא יתבטל טפי עשה דשבתון. [ושמא נידון זה גופיה תלי בהא אם שבת הותרה או דחוייה].

ד] והנה יש לחקור במ"ע דשבתון היכא שעשה מלאכה בשעה ראשונה האם ביטל לגמרי המ"ע בשבת זו ושוב א"א לו לקיים עוד מצוה דשבתה בשבת זו וליכא גביה אלא הלאו או דאכתי איכא נמי העשה. ויסוד הספק הוי בגדר המצוה דשבתון אם קיומו הוי בזה שבמשך כל השבת שבת וינפש ולא עשה בה מלאכה או דנימא דהעשה דשבתון קאי על הלאו דלא תעשה בו מלאכה והיינו דבכל רגע ורגע מוזהר ומחויב בלאו ובעשה שלא לעשות מלאכה ולשבות ממלאכה ולהכי אף דכבר עבר ועשה מלאכה בשבת זו מ"מ אחר שמוזהר ועומד הוא עדיין שלא לעשות מלאכה ממילא איכא גביה נמי העשה דשבתון דכל רגע ורגע מצוה בפני עצמה, אלא שיש למצוה זו המשך חיוב כ"ד שעות כמו ישיבת סוכה מי שישב שעה אחת קיים עשה ויש לה המשך קיום כל משך שבעת ימים, ואטו מי שביטל מקצת יום שלא ישב בסוכה פטור מלישב בה עוד, הלא ודאי המצוה מתמשכת כל שבעת הימים. וה"נ בשביתה בשבת יש לו לקיים השביתה כל משך השבת.

ומצאתי בשו"ת מחנה חיים סופר או"ח סימן קב שתמה מדוע הצדיקים וגדולי ישראל מהדרים ליקח מצות מילה בשבת דנהי דהתורה התירה מילה בשבת, אך מי יכחיש שעכ"פ עשה מלאכה שלא שבת מנוחת הגוף ונתבטל העשה של שביתה ומאי אולמיה עשה דמילה מעשה דשבתון וכתב דאם נימא דמצות עשה דשבתון הוא כשיבת סוכה וכמש"נ בצד ב' שפיר מהדרים ליקח המילה אף

מ"מ קיום מצות עשה דשבתון לא קיימו, ולכן החמירו על עצמם שלא יגרם על ידם היתרא דפיקו"נ.

ונראה ליישב עוד עפ"י מה שכתב הנצי"ב על התורה בפס' 'שמור את יום השבת' שיש מצווה לדאוג כל השבוע שלא יגיע לידו חילול שבת אף בפיקו"נ ע"כ ולפ"י שפיר הנהגתם של החסידים הראשונים, וכעיי"ז במ"ב ס"י של"ג בענין יולדת שהביא דברי ספר חסידים דמין הראוי שתהא היולדת קרובה למקום בית החולים. ונראה דאף המ"ב אזיל בדרך זה דבשו"ע סימן שכח סט"ז כ' וז"ל אמדוהו הרופאים שצריך גרוגרת אחת ורצו עשרה והביאו לו כל אחד גרוגרת כולם פטורים ויש להם שכר טוב מאת ה' אפילו הבריא בראשונה ע"כ וכתב בכה"ל ד"ה ויש דמיירי דכל אחד חשב שיקדים את חבריו ובחולי בהול דאל"כ מסתברא דאסור להרבות בגברי וע"ש ויל"ד דמה לי אם אחד מרבה במלאכות, לכמה אינשי שכל אחד עושה מעט, ואי נימא כדברי הגרש"ש שפיר דעדיף טפי שאחד יבטל עשה דשבתון מכמה בנ"א.

ולולי דמסתפינא הייתי אומר דגם דעת השו"ע הכי דביור"ד סימן רס"ו סי"ד כ' וז"ל יש ליזהר שלא ימולו שני מוהלים מילה אחת בשבת שזה ימול וזה יפרע, אלא המל עצמו הוא יפרע, והרמ"א כתב ולא מצאתי ראייה לדבריו, ואדרבה נ"ל להתיר שהרי מילה דוחה שבת כו' הרי הוא כחול לגמרי ע"ש ובפשטות משמע דפליגי אם מילה הותרה בשבת או דחוייה. וכ"נ מדברי תשובת הרמ"א סימן עו, וכ"כ בערך השלחן סימן שלא אות ד, אבל לפי הנ"ל יש לומר דדעת השו"ע להזהיר שלא ימולו

יומא פד. איתא דאין אומרים לעשות דברים הללו על ידי נשים ולא על ידי כותים מפני שמצטרפין לדעת אחרת, וכ"פ בשו"ע סימן שכח ס"ב ובטעם הדבר כתב הרא"ש סו"ס יד שמא יאמרו שלא נתן שבת לדחות אף בפיקו"נ ולכן מוסרין אותה להם, ויתעצלו בדבר ומתוך כך יבוא לידי סכנה, והרמב"ם בפ"ב ה"ג כתב הטעם כדי שלא תהיה שבת קלה בעיניהם ע"ש. מ"מ כבר כתב בר"ן דף ד: בדפי הרי"ף שם דיולדת שאני ושרי על ידי נשים כמבואר בשבת קכח: משום דזה אומנות המסורה לנשים והן בקיאות יותר מהאנשים ע"כ. וא"כ בפיקו"נ דיולדת יש להעדיף אשה דבלא"ה אינה מצווה בעשה דשבתון מעל פני איש.

אמנם יש לדון בזה להמבואר באבודרהם דהטעם דנשים פטורות ממ"ע שהזמ"ג הוא מפני שרשות אחרים עליהן וטרודות בעסק הבית וכ"ה בכל בו סי' עג ועי"ע ברבינו מנוח פ"ז מהלכות חמץ ומצה ה"ח דלפ"ז במצות עשה שהזמ"ג דהוי בשוא"ת ליכא טעמא למיפטרניהו ולפ"ז בלאו היקשא דזכור ושמור נמי חייבות בעשה דשבתון כיון דהוי בשוא"ת אלא דמדברי התוס' קדושין לד. שכתבו דנשים אינם חייבות בעשה דשבתית יו"ט משום דהו"ל מ"ע שהזמ"ג מוכח דלא ס"ל לחלק בין מ"ע בקום ועשה לשוא"ת ועי' בזה בשו"ת הגרעק"א ח"ג סי' פ ובצל"ח ביצה ל ע"א, ועכ"פ לדברי התוס' ה"ה דפטירי ממ"ע דשבתון וא"כ הדר דינא דטפי עדיף לחלל שבת ע"י אשה דליכא גבה עשה דשבתון.

ו] והנה הפמ"ג בספרו תיבת גומא הנ"ל פשיטא ליה דאשה אינה מצווה בעשה דשבתון לדעת התוס' בקידושין לד. וכן הבין במנ"ח מצוה פה, אך

בשבת דבזה מקיימים גם עשה דמילה וגם עשה דשבתון מתקיים בשאר היום, וכיון דמילה הותרה א"כ לא נקרא שביטל במילה עשה דשבתון, וממילא מקיים העשה בשאר היום ע"ש שמארין בזה. ולדבריו פשוט דאף המחלל שבת במקום פיקו"נ לא ביטל עשה דשבתון מהאי טעמא דבשאר היום הוא שובת.

[ה] ונפק"מ בכל זה לדברי הגרש"ש היכא דאיקלע למצב של פיקו"נ עדיף טפי שיזמין ויקח אדם שכבר ביטל עשה דשבתון מפני פיקו"נ אחר שנזדמן לידו מאשר לעשות ע"י אחר שלא הוצרך לבטל העשה.

ועוד נפק"מ י"ל בזה לפי מה שנסתפק הגרעק"א בתוספותיו [שבת ריש פרק במה בהמה אות עד] וז"ל ומסקא לי אם הנשים מצוות על שביתת בהמתן כיון דהוי רק עשה וא"כ י"ל דהוי ככל מ"ע שהזמ"ג שהנשים פטורות ואע"פ שחייבות בקידוש היום מכח ההיקש דזכור ושמור י"ל שדוקא בקידוש שהוא הזכירה חייבות אבל בשאר עשה דשבת י"ל דפטורות אבל הר"ן שבת ק"ח ע"א כתב דבכל מילי דשבת נשים שוות לאנשים ועי"ע בב"י סו"ס רצא עכ"ל, וכוונתו דלכאורה סברת הר"ן אינה מוסכמת להני ראשונים שהוצרכו לטעמא דאף הן היו באותו הנס כדי לחייב נשים בג' סעודות שבת ולבצוע על שתי ככרות, והיינו משום דס"ל דהיקשא דזכור ושמור לא קאי רק אזכירה ולא אשאר מילי דשבת ולהכי י"ל דפטירי נשים מעשה דשבתית בהמתן ככל מ"ע שהזמ"ג.

ולפ"ז נראה דאף בעשה דשבתון פטורים דהוי מ"ע שהזמ"ג, וכיון שכן עדיף שאשה תתעסק בפיקו"נ ולא איש כדי שלא יבטל עשה, ואף דבגמ'

שתיניק את בנה ביוהכ"פ כדי דתקיים מ"ע ד"ועניתם את נפשותיכם" כדנפסק ברמ"א הנ"ל ע"ש ולדבריו ה"ה בפיקו"נ בשבת יש לאדם להוציא עד חומש מנכסיו.

ח] ונראה דיש מקום לחלק בין שבת ליוהכ"פ דכל דינא דהרמ"א דיש לו לבזבז עד חומש הוא דוקא באונס שבא מבחוץ דהיינו שחייב מן הדין שלא לעבור אלא משום דאנוס הוא, בא פטורו, כההיא ד"יור"ד סימן קנז דאונסים אותו לעבור אבל היכא שהאונס בא בגופו ובמצב חליו ומותר לו מן הדין אזי אין עליו חיוב לבזבז ממנו, וכ"מ בשו"ת צ"ץ אליעזר ח"ד סימן נז ולפ"ז אף אי נימא דביוהכ"פ צריכה האשה לשכור מינקת משום דחשיב אונס הבא מבחוץ, אבל בשבת דפטור מן הדין י"ל דלא חייבתו תורה כלל.

ועוד אפשר דהעשה דתשבות אגיד בלאו וכל היכא דליכא לאו ה"ה דליכא עשה דתשבות ותדע דהא מקלקל וכן מלאכה שאצל"ג פטור מדאורייתא, ולכאורה אין לך טורח יותר גדול מחופר גומא שאינו שובת מנוחת הגוף ואמאי לא קעבר אעשה דתשבות אלא ודאי דכל דליכא לאו ה"נ דליכא עשה, וכ"כ בשו"ת מנחת שלמה ח"ב סימן כד אות ב, וכ"ה בשו"ת מי יהודה אלטאמן ח"א סימן סט שכל עשה דשבתון אגיד בלאוין ולכן כתב דאף דביבמות קיד: איתא דקטן אין ב"ד מצוין להפרישו בשבת אף דלדעת התוס' נזיר כח: איכא חינוך במצוות עשה, ובהכרח כיון שכל העשה אגיד בלאו, ועל הלאוין אין מצוות חינוך ה"נ בעשה דשבתון עכ"ד ולפ"ז יתכן דליכא כלל מ"ע דשבתון בכדי שיצטרך להוציא עליו חומש. ובלא"ה כתב במנח"ש ח"ב סימן סט שאי"צ

הפמ"ג גופיה בא"א סימן שז סק"ח וסימן שכה סק"א כתב להדיא דנשים חייבות בעשה דשבתון מההיקשא דזכור ושמור מי שישנו בשמירה ישנו בזמירה ובזה אתרבי כל מ"ע דשבת, וכבר העיר בסתירה זו בהגהות הגרעק"א על התיבת גומא.

ועוד לדעת הרמב"ן קידושין לד. דכל שיש לאו מוזהרות נמי אעשה א"כ פשיטא דאף בשבת נשים חייבות בשבתון וכן דעת החינוך וכפי שהעיר במנ"ח מצוה פה. ולפ"ז אין מקום לחלל שבת ע"י נשים בפיקו"נ.

ז] ונתעוררתי לדברי הגרש"ש יש מקום לומר דהנצרך לחלל שבת במקום פיקו"נ כשאפשר לו להוציא חומש מנכסיו ובזה ימנע מלחלל שבת הרי הוא מחוייב בכך וכדנפסק ברמ"א סימן תרנו דעל מצות עשה יש לו לבזבז עד חומש, וה"נ כדי שיקיים עשה דשבתון יש לו לבזבז חומש כדי למנוע ביטול העשה.

ושמא יש מקום לומר דמצות עשה דהוא בשוא"ת אי"צ לבזבז עד חומש כשם שמצאנו חילוק בפוסקים בלא תעשה שיש לו לבזבז כל ממנו דוקא בל"ת דקום ועשה כגון דאונסים אותו לאכול נבילות וטריפות אבל בל"ת דשוא"ת אי"צ לבזבז כל ממנו וע"י בפת"ת יור"ד קנז ושורש הדברים נמצאים בר"ן סוכה דף טז. מדפי הרי"ף. אלא דמדבריו שם נראה דבמצות עשה דנעקרת בקו"ע חייב לבזבז כל ממנו וכגון מצות שבתון דנעקרת ע"י שמחלל אותה במלאכה בקו"ע יש לו לבזבז כל ממנו ויש לעיין בזה. (ועי' שו"ת חלקת יואב דיני אונס ענף ד) ובספר שבת שבתון לגר"י זילברשטיין שליט"א עמ' שצו צידד לומר דאשה המינקת את בנה חייבת לשכור מינקת נכרית וכדו'

ביום ואפי' בשבת משא"כ פיקו"נ דאין חיוב והכרח שיחול בשבת, אלא דאמרה תורה דאם איקלע פיקו"נ חלל שבת וא"כ אפשר דבזה לא חשיב כקיים העשה דשבתון.

[י] ונמצא דלדעת הפמ"ג והלב חיים והגרש"ש והגרבי"צ אבא שאול זצ"ל הנקלע למצב של פיקו"ג בשבת לא קיים העשה דשבתון אך לדעת המחנה חיים והגריש"א זצ"ל חשיב כמקיים עשה דשבתון, ומידי ספק לא יצאנו, ולכן יש להעדיף לכאורה אדם שכבר הוצרך לחלל שבת וביטל העשה מאדם אחר, ואפשר דיש מקום להעדיף נשים [בדבר שזהו אומנותם כולדת] די"ל דאינם מצוות על עשה דשבתון.

להוציא ממון למנוע איסור במקום פיקו"נ דאיכא למיחש שיטעו לחשוב שחייבין לעשות כן ויעצלו בדבר ויבוא לידי סכנה.

ט] ובספר תורת היולדת עמ' שצט הביא בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל דפליג איסור דהגרש"ש דלא מסתבר דהמחלל בהיתר שבת לא נחשב שקיים עשה דשבתון דלא שנא מכהן העובר בבהמ"ק בשבת דפשיטא דקיים העשה, ומעולם לא שמענו שמוהל המל בשבת לא קיים העשה, ופיקו"נ נלמד ממילה כדאי' ביומא פה: לר"א בן עזריה, ע"כ.

אך מו"ר הגר"ח פ' שיינברג זצ"ל דחה דאין לדמות פיקו"נ לעבודה ומילה דבהם אמרה תורה בהדיא שיקריבו קרבנות ביום השבת וכן במילה דרשי'

הרב שמואל חיוני שליט"א
ראש כולל "נר יוסף"
רמות ב'

בענין בוטל התמיד

עוד יש לבאר בהא דנקט שביום שבעה עשר בתמוז בוטל התמיד, ולכאו' באותו היום בוטלו כל הקרבנות, ולמה נקט דוקא בוטל התמיד, וכמו שלא נקט בשבת האחרונה או בר"ח שבו ביום בטלו המוספין, והטעם שעדין היו קרבנות שהמשיכו, א"כ היה לתנא לנקוט בכללות בוטלו הקרבנות.

ואפשר שהיה לתנא חידוש בקרבן התמיד בפרט, שבוטל באותו היום שזה הביא להובקעה העיר שנקט התנא לאחר בוטל התמיד, וצ"ב מה חידוש

בגמ' (תענית כו.) חמשה דברים ארעו את אבותינו בשבעה עשר בתמוז וכו', נשתברו הלוחות ובוטל התמיד והובקעה העיר ושרף אפוסטמוס את התורה והעמיד צלם בהיכל.

וצ"ב בגמ' זו כמה שכת' שבשבעה עשר בתמוז נשתברו הלוחות, ולכאו' מה שהלוחות נשתברו הוא תוצאה של מעשה העגל, והיה לו לומר שעשו את העגל בשבעה עשר בתמוז, וזה היה עיקר הענין שעברו עבודה זרה, ולמה נקט את התוצאה כמה שנשתברו הלוחות.

מהקב"ה שרצה שיקריבו לפניו דוקא שה לקרבן התמיד, והרי ח"ו לומר על הקב"ה שאוכל את הקרבן.

ובספר תכלת מרדכי (פר' פנחס אות לז) כתב לבאר ע"פ מה שאמרו בגמ' (בכורות לה.) א"ר יהודה מותר להטיל מום בבכור קודם שיצא לאויר העולם. אמר רבא גדיא באודניה אימרא בשפוותיה. והיינו כל זמן שלא יצא כל גוף הבהמה ממעי אמו אפשר לפסול את הבכור, ולכן השה שמוציא קודם את שפתיו לפני אוזנו, אפשר לפסולו בשפתיים. אולם הגדי שמוציא קודם את אוזנו ואח"כ את שפתיו, אפשר לפסולו באוזנו.

וידוע מה שהובא בגמ' (שבת פח.) דרש רבי סימאי בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע, באו ששים ריבוא של מלאכי השרת, לכל אחד ואחד מישראל קשרו לו שני כתרים, אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע וכו'. אמר רבי אלעזר בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע יצתה בת קול ואמרה להן מי גילה לבני רז זה שמלאכי השרת משתמשין בו דכתיב "ברכו ה' מלאכיו גברי כח עשי דברו לשמע בקול דברו", ברישא עשי והדר לשמע. ההוא מינא דחזייה לרבא דקא מעיין בשמעטא, ויתבה אצבעתא דידיה תותי כרעא, וקא מייץ בהו, וקא מבעץ אצבעתיה דמא, אמר ליה עמא פזיזא דקדמיתו פומייכו לאודנייכו, אכתי בפחזותייכו קיימיתו, ברישא איבעיא ל"תמת ישרים תנחם" הנך אינשי דסגן בעלילותא כתיב בהו "וסלף בוגדים ישרים". ע"כ.

והנה מגמ' זו למדנו שעמ"י במעמד הר סיני היו בחינת כבש, שמקדים להוציא את הפה ואח"כ האוזן, ולא כמו הגדי שמקדים את האוזן לפה.

וא"כ המלך והמלכה התוכחו ביניהם מי יותר

יש בקרבן התמיד שלא היה בקרבנות האחרים. עוד צ"ב בדברי הגמ' (פסחים נז.) תנו רבנן ארבע צווחות צוחה עזרה וכו', ועוד צווחה צא מכאן יששכר איש כפר ברקאי שמכבד את עצמו ומחלל קדשי שמים, דהוה כריך ידיה בשיראי ועביד עבודה. וכו' מאי סלקא ביה ביששכר איש כפר ברקאי, אמרי מלכא ומלכתא הוו יתבי, מלכא אמר גדיא יאי, ומלכתא אמרה אימרא יאי. [התוכחו ביניהם המלך והמלכה אם הכבש טוב למאכל יותר מן הגדי, או הגדי טוב למאכל יותר מן הכבש] אמרו מאן מוכח כהן גדול, דקא מסיק קרבנות כל יומא. אתא איהו אחוי בידיה אי גדיא יאי יסק לתמידא [אם הגדי יותר טוב, שהיה לוקח מזה הקב"ה לקרבן התמיד]. אמר מלכא הואיל ולא הוי ליה אימתא דמלכותא, ניפסקו לימיניה [יחתכו לו יד ימין]. יחב שוחד ופסקיה לשמאליה. שמע מלכא ופסקיה לימיניה. אמר רב יוסף בריך רחמנא דאשקליה ליששכר איש כפר ברקאי למיטרפסיה מיניה בהאי עלמא. [ובכך יהוידע פי' דקיבל עונשו בשתי ידיו, אף ששחט עם כפפה רק ביד ימין, כיון שלבש את הכפפה ביד שמאל]. ע"כ. וגמ' זו טעונה בירור במה נחלקו המלך והמלכה אם הגדי יותר טוב למאכל או הכבש יותר טוב למאכל.

ויותר מכך צריך לבאר דלכאוו' שאלה כזו היה המלך צריך לשאול אדם שמבין בבשר, כמו קצב או את שר הטבחים של הממלכה, ומה הענין בזה ששאלו דוקא את הכה"ג.

ומה שאמרו שהכה"ג מקריב בכל יום קרבן התמיד, לכאוו' הרי"ז ס"ה הקרבה ע"ג המזבח, ולא אכילה בפועל, וא"כ מה כונתם במה ששאלו דוקא לכה"ג.

ועוד צ"ב בק"ו שאמר להם ישכר איש כפר ברקאי

כחלה מן העיסה, ושם בהר סיני, וכן בהר המוריה לקח הקב"ה את האיל, קרן אחד תקע בו במעמד קבלת התורה, וקרן אחד השאיר לעתיד לבוא, וכמו שאנו אומרים בתפילה תקע בשופר גדול לחרותינו.

וביאר מדרשים אלו שהנעשה קודם לנשמע הראשון בבריאה, היה בזמן עקירת יצחק שאמר הקב"ה לקחת את יצחק לעולה, והלך אברהם לקיים מצות הקב"ה, א"ל השטן עתיד הקב"ה לעשות איתך חשבון, שהרי אמר לך קודם "כי ביצחק יקרא לך זרע" א"ל אברהם "ואני בתומי אלך" מה שהקב"ה אמר אני עושה בלי שום חשבון, מיד תיקן הקב"ה תמיד של בוקר ותמיד של בין הערבים, שבא מכבש שמקדים את פיו לפני האוזן. ובשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע הפריש הקב"ה את הר המוריה כחלה מן העיסה, ושם זאת בהר סיני לומר שבשתי מקומות אלו הקדימו נעשה לנשמע, ותקע שם הקב"ה בשופר שהיה עשוי מקרן אחת של איל שהקריב אברהם אבינו ע"ג המזבח, ובכדי לזכור שני מעמדות אלו ציוה הקב"ה להקריב לפניו כבש תמיד בבוקר וכבש תמיד בין הערבים.

ולפי"ז יובן עוד מה שכת' הנצי"ב על הפס' (במדבר כח ב) "את קרבני לחמי לאשי" היינו מלשון הלחמה, שרוצה לחבר בין שני חלקים, בין הקב"ה לעמ"י, וזאת ע"י הלחם, ע"י החיבור בינינו לקב"ה שהקדימו נעשה לנשמע, וזה מה שביקש הקב"ה להעלות לפניו תמיד של שחר ותמיד של בין הערבים, ועי"ז יהיה ריח ניחוח לה'.

והוא מה שהביאה הגמ' (סוטה מט:) ת"ר כשצרו מלכי בית חשמונאי זה על זה, היה הורקנוס מבחוז ואריסטובלוס מבפנים. בכל יום ויום היו משלשלין

צודק, האם עמ"י שהם בחינת כבש שנעשה קודם לנשמע, או אומות העולם שהיו בחינת גדי שנשמע קודם לנעשה, ועל שאלה זו הוכרחו לקרוא לכה"ג שהוא היה מגדולי היהודים, ובאו לשאול את פיו. וע"כ אמר להם הכה"ג בודאי שהשה יותר טעים ומשובח, כלומר שהעשיה קודם לשמיעה, וזה מה שנא' אצל מלאכי השרת "עושי דברו" ואח"כ "לשמוע בקול דברו", והוכיח זאת הכה"ג ממה שרצה הקב"ה לזכור מעשה של הר סיני שהקדימו ישראל נעשה קודם לנשמע, וביקש שיקריבו לפניו כבש תמיד בבוקר וכבש תמיד בין הערבים, ודוקא כבש שמקדים את הפה לאוזן בכדי לזכור מעמד הר סיני שהקדימו נעשה לנשמע, אולם כיון שהיה סתירה לדבריו במה שעבד עבודה ע"י כפפות, ועי"כ זילזל בקודשים והראה שהוא חושב לפני שהוא מדבר, או עושה, לכך קיבל את עונשו בידיו במה שכרתו לו את ידיו, וע"ז אמר רב יוסף בריך רחמא שפרע מישכר איש כפר ברקאי את עונשו בעוה"ז ולא הניח לו לעוה"ב.

וע"פ הדברים הללו יובן עוד דברי המדרש (ילקוט בראשית רמז צט) אמרו אותו היום שהעלה אבינו אברהם את יצחק בנו על גבי המזבח, תיקן הקדוש ברוך הוא שני כבשים א' בשחרית וא' בין הערבים, שנא' "את הכבש האחד וגו'" וכל כך למה, שבשעה שישראל מקריבין תמידין על המזבח וקוראין את המקרא הזה "צפונה לפני ה'" זוכר עקדת יצחק בן אברהם, מעיד אני עלי שמים וארץ בין גוי בין ישראל בין איש בין אשה בין עבד בין שפחה קורא את המקרא הזה "צפונה לפני ה'" הקדוש ברוך הוא זוכר עקדת יצחק בן אברהם, ועוד במדרש (ילקוט הראובני יתרו) במעמד הר סיני לקח הקב"ה את הר המוריה והפריש זאת

בשביל התמיד של בין הערבים, ועוד דרש"י פי' ביהושע שהיה זה המלאך גבריאל וצ"ב לשם מה בא דוקא מלאך זה.

והביא הבאר משה דבשעה שעמ"י מקריבים תמיד למטה גם מכאל שר ישראל מקריב תמיד למעלה, וזה מקשר את עמ"י לקב"ה. ובזמן שעמ"י לא מקריבים קרבן התמיד אלא לומדים תורה, הלימוד הזה "ונשלמה פרים שפתינו" נותן כח למכאל להקריב, ומכאל מקריב נשמותיהן של צדיקים, וזהו ואישי ישראל ותפילתם. ובזמן שעמ"י לא הקריבו קרבן תמיד של בין הערבים אלא למדו, עדיין יכל מכאל להקריב קרבן התמיד למעלה, אולם בזמן שגם לא עסקו בתורה, כאן בא מכאל ליהושע וכידו חרב שהיה צריך להקריב את קרבן התמיד, ושאל אותו למה לא מקריבים קרבן התמיד, או לא לומדים תורה, שע"כ אין איזה קשר בין עמ"י לקב"ה, בשביל שיציל אותו ממלחמת ל"א המלכים. מיד "וילך יהושע בלילה ההוא" מלמד שהלך בעומקה של הלכה, עסק בתורה שבזכות זה ינצחו עמ"י, ע"י שיהיה חיבור בינם לבין הקב"ה.

ולזה הביאה הגמ' (תענית כו.) חמשה דברים ארעו את אבותינו בשבעה עשר בתמוז נשתברו הלוחות ובוטל התמיד והובקעה העיר וכו', כלומר עיקר הקשר והחיבור בין עמ"י לקב"ה הופסק בשבעה עשר בתמוז, וזאת ע"י שנשתברו הלוחות. כלומר לא ע"י מעשה העגל לבד, אלא הלוחות שקיבלו בהר סיני, ע"י שהקדימו נעשה לנשמע, וזה החיבור בין עמ"י לקב"ה. וכן בוטל התמיד, **הכבש שהקריבו תמיד של בוקר ובין הערבים, וזאת בשכר שאברהם אבינו בהר המוריה, ועמ"י בהר סיני**

דינרים בקופה ומעלין להן תמידים. היה שם זקן אחד שהיה מכיר בחכמת יונית, לעז להם בחכמת יונית, אמר להן כל זמן שעוסקים בעבודה אין נמסרין בידכם. למחר שלשלו להם דינרים בקופה והעלו להם חזיר, כיון שהגיע לחצי חומה, נעץ צפרניו נודעזעה א"י ארבע מאות פרסה.

וביאר דברי הזקן שכל זמן שלוקחים הכבשים מכם ומקריבים אותו לקרבן התמיד לא תוכלו להם ולא ימסרו בידכם, ובזמן שתפסיקו לתת להם קרבנות אלו ויפסיקו מלהקריב קרבן התמיד, לא יהיה שום קשר בינם לבין הקב"ה, שלא יזכר הנעשה קודם לנשמע של עקידת יצחק, ומעמד הר סיני ורק אז תוכלו להם.

ועכשיו שבית המקדש חרב, למדונו רבותינו "ונשלמה פרים שפתינו" ע"י שלומדים תורה ובפרט שלומדים ענין פרשת התמיד, נחשב לכאילו הקריבו קרבן התמיד במועדו. וכן אמרו בגמ' (חגיגה יד.) כל משען לחם אלו בעלי תלמוד, שנאמר "לכו לחמו בלחמי". הלחם של הקב"ה, ההלחמה שלנו עם הקב"ה לאחר שחרב ביהמ"ק ואין לנו קרבן, הוא ע"י התלמוד.

ועפ"ז באר הבאר משה מאוז'רוב מה שאמרו בגמ' (עירובין סג:) גבי מלחמת יהושע ול"א המלכים "ויהי בהיות יהושע ביריחו וישא עיניו וירא וגו'" וכתוב "ויאמר לו כי אני שר צבא ה' עתה באתי וגו'". אמר לו אמש ביטלתם תמיד של בין הערבים, ועכשיו ביטלתם תלמוד תורה. על איזה מהן באת, אמר לו עתה באתי. מיד "וילך יהושע בלילה ההוא בתוך העמק" ואמר רבי יוחנן מלמד שהלך בעומקה של הלכה.

והק' הבאר משה דלכאור' אם המלאך בא עכשיו ולא מאתמול, א"כ ודאי שהגיע בשביל התורה ולא

שאדר בא שמחזקים את הקשר בינינו להקב"ה ע"י השקלים, מרבים בשמחה.

בזמן זה שאנו נמצאים שבו שרף אפוסטמוס את התורה וחרב בית המקדש, נדרשים אנו לחזק את לימוד התורה יותר, "ונשלמה פרים שפתינו" וכך נחזק את הקשר בינינו לבין הקב"ה, תורה שהיא בגדר נעשה קודם לנשמע, ועי"ז נזכה למאמר הכתוב (זכריה ח יט) "כה אמר ה' צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה" בעגלא ובזמן קריב ונאמר אמן.

הקדימו נעשה לנשמע, וזוכר זאת הקב"ה ע"י אותו קרבן, כל זה הופסק בשבעה עשר בתמוז, ולכן הובקעה העיר ושרף אפוסטמוס את התורה והועמד צלם בהיכל, שלא היה שום חיבור בינינו לבין הקב"ה, ולא היה זכויות לעמ"י בכדי להגן עליו.

ולפי"ז יובן עוד מה שאמרו בגמ' (תענית כט.) כשם שמשנכנס אב ממעטים בשמחה כך משנכנס אדר מרבים בשמחה. וביאור הדברים דהנה באחד באדר משמיעים על השקלים (משנה ריש מס' שקלים), ושקלים אלו נאספים לשם קרבנות תמידין, כלומר לחיזוק הקשר בינינו לקב"ה. ולכן כמו משנכנס אב, שבו התמעט הקשר בינינו לקב"ה אנו ממעטים בשמחה, כך הענין בזמן

הרב ישראל רובין שליט"א
מנין אברכים – נוה יעקב

בענין דחיית ד' צומות החלים בשבת

להלכה פסק השו"ע בסי' תק"נ סע' ג' שכל ד' צומות הללו אם חלו להיות בשבת, נדחין לאחר השבת.

(יש חקירה באחרונים. האם התענית שנדחת ליום א' היא בתורת תשלומין, או שכלל לא היה תענית בשבת אלא תקנת חז"ל מראש שאם חל בשבת מאחרים אותה ליום א'. ומביאים נפק"מ לקטן שהגדיל ביום א', דאם הטעם מדין תשלומין הרי

הגמ' מגילה דף ה. זמן עצי כהנים, ותשעה באב, חגיגה, והקהל - מאחרין ולא מקדימין. ומבאר רש"י אם חל להיות בשבת - מאחרין ליום מחר, וכן תשעה באב שחל להיות בשבת, והוא הדין לשבעה עשר בתמוז, ולעשרה בטבת. וכך הכריע הרמב"ם בהלכות תעניות פרק ה הלכה ה דין זה להלכה, דכותב וז"ל אחד מארבעה ימי הצומות שחל להיות בשבת דוחין אותו לאחר השבת. וכן

שנאמר בי' בטבת "בעצם" הוי אומר שלא נדחת ליום א', ונשאר הצום בשבת, ומכיון שאי אפשר לצום בשבת דהוי דברי קבלה, פטורים ולא צמים כלל.

ברם האור שמח (הל' תעניות פר' ה' הל' ו') רוצה ליישב דברי האבודרהם. שאה"נ אם חל בשבת יצומו בשבת, וא"כ הרי יוקשה דשבת אסור לצום כמו מהתורה משא"כ הצומות רק קבלה. אלא לפי מה שכתב המבי"ט בקריית ספר (עיין הל' שבת פכ"ט), דבשבת מעת לעת לילה ויום אסור מן התורה להתענות, אבל ביום בלבד אינו אסור מהתורה, ולכן מותר להתענות תענית חלום בשבת, לפי"ז י"ל נמי באבודרהם דכותב דאלו חל עשרה בטבת בשבת היו מתענין, משום דכתיב בעצם היום וכו', וזה משום דתענית יום לבד אינו אסור דבר תורה, ולכן היו יכולים להתענות בשבת (משא"כ שאר צומות שלא כתוב "בעצם" הרי יכולים להדחות ליום המחורת).

ועוד יש מהלך שראיתי בחידושי הגר"ח (סטנסיל אות מ"ד, וכן בחידושו על הש"ס ראש השנה דף יח:): דמצינו דתענית חלום מתענין אפילו בשבת, וחזינן מזה דשייך תענית בשבת, רק דבכל מקום נדחה התענית מפני השבת משום דגם למחר יכולים להתענות על זה, ולמה שיתענו בשבת, אבל אם היה צריך להתענות דוקא בשבת ואי אפשר לדחותו למחר, שפיר נוכל להתענות בשבת, ולפיכך בתענית חלום דאמרינן בגמ' שבת (דף י"א ע"ב) דיפה לחלום כשמתענין בו ביום א"כ אין לדחותו למחר, לכן מתענין שפיר בשבת. וזהו החילוק בין עשרה בטבת לכל התעניות, דכל התעניות מתענים מפני המאורעות שארעו ותלוי בחודש כדכתיב בקרא, א"כ יכולים להתענות גם

היה פטור ואם משום תקנת חז"ל הרי דחייב, ועיין בשו"ת אבני נזר סי' תכ"ו וכן שו"ת שבט הלוי חל' ו' סי' ע' שדנים בזה).

כעת יש לדון במה שכותב הבי"ב בס"י תק"נ בשם האבודרהם שעשרה בטבת משונה משאר תעניות שאם היה חל י' בטבת בשבת (בפועל לעולם לא יחול לא ביום שני ולא בשבת. שו"ע תכ"ח ב') אי אפשר לדחותו ליום אחר מפני שנאמר בו "בעצם היום הזה", כמו ביום הכיפורים. ומסיים הבי"ב ולא ידעתי מניין לו, ע"כ.

וכן דברי האבודרהם יוקשו ע"פ המנחת חינוך (מצוה ש"א אות ז') שכותב מכיון שעונג שבת הוא מדברי קבלה שדינו כדברי תורה, אבל הצומות הנ"ל אף שהם נמי מדברי קבלה בזכריה (פר' ח' פס' י"ט) מכל מקום לא נקבע להם יום מיוחד, רק דברי הקבלה אמרו אלו חודשים כן להתענות ולקבוע בחודש הזה יום לתענית, אבל לא מוזכר כלל איזה יום בחודש, ולכן כיון

שהיום עצמו אינו מדברי קבלה לכן שבת יכולה לדחותו (וכן עיין בריטב"א ר"ה י"ח: ד"ה והא, וכן שו"ת תשב"ץ ח"ב סי' רע"א ושו"ת בניין שלמה בהודפות סי' ל"ד).

וא"כ גדל התמיהה על רבינו דוד אבודרהם, וכן ראיתי באחרונים (קוני' חנוכה ופורים) שמביאים בשם הגרי"ז דשואל מה שייך לעשות גזרה שווה דבר תורה שזה יוהכ"פ מדברי קבלה שזה י' בטבת מה שם כתוב "בעצם היום הזה" אפי' שבת אף בי' בטבת שנא' "בעצם" אפי' בשבת. ועוד שואל הרי אין אדם יכול לדון ולעשות גזרה שווה מעצמו אלא א"כ קיבל מרבותיו.

היה צד לומר בסתמות לשון האבודרהם, שמכיון

מתוך טרחותיו והכנותיו בערב יוהכ"פ דהיינו ביום א', יבוא כבר להקדים הכנותיו בשבת ומחלל שבת). ושואל הראש יוסף מאי קושיא, יום הכפורים כתיב ביה "בעצם היום הזה", ואיך אפשר שידחה. ומתריך החיד"א דלא קשייא מידי, דמאי דפריך הש"ס היינו דמשום גזרה ידחה, כי היכי דדחינן שופר ולולב שחל י"ט בשבת משום גזרה וכיוצא, אבל בלא גזרה לא מצינן למדחייה, הואיל דכתיב "בעצם היום הזה". ואף לדעת הרב ט"ז (יו"ד סי' קי"ז ס"ק א) דדבר המפורש בתורה אין כח ביד חכמים לעוקרו, לא קשייא מידי, דההיא דהט"ז כבר תרגמוה רבנן בתראי כשנעקרת המצוה לגמרי, אבל כשנעקר חלק אחד או בזמן פרטי דוקא, לית לן בה. ועוד מביא החיד"א תירוץ דמאי דאמרו בפ"ק דכתובות יום הכפורים שחל להיות בשני ידחה, דמעיקרא כשיעמדו בסוד העבור ידחו שלא יחול בשבת, כשאר דחיות דדחו ליום הכיפורים משום ירקיא ומתיא. והוא נכון.

ויש מהלך חדש בשו"ת שואל ומשיב (מהדו"ק חלק ג' סימן קע"ט) שאה"נ רש"י והאבודרהם לא פליגי כלל, וההוכחה הגדולה לזה שהב"י באותו סימן מביא דברי רש"י אלו ולא העיר שמבואר להיפך מדברי האבודרהם. אלא כותב השואל ומשיב דלא פליגי, ע"פ מה שכתוב בגמ' ר"ה (י"ח) דבזמן שאין שלום ואין שמד רצו מתענים רצו אין מתענים, ולכך לא חשיב שם כמשנה תמוז וטבת. וא"כ לפ"ז בימי רבי דתיקן המשנה אז ברצו תליא מלתא, וא"כ ניהו דבחורבן הראשון אז הוה בעצם היום הזה, אבל אח"כ בחורבן השני דכיון דאז ברצו תליא א"כ עכ"פ אינו שייך דוקא בעצם היום הזה, וממילא היו יכולין לדחותה לאחר שבת, דלא גרע שבת מאלו רצו לעקור כל התענית דהיו

למחר, ולכן כשחל בשבת נדחה למחר, אבל בעשרה בטבת דכתיב "בעצם היום הזה" (עי' ר"ה דף י"ח ע"ב), א"כ הוא דין דוקא באותו יום, ועל כן אי אפשר לדחותו למחר, ושפיר היה אפשר להתענות אף בשבת. (א"כ חז"ל רק גילו לנו ש"בעצם היום הזה" יש להתענות וכמו שחז"ל גילו לנו ביוהכ"פ, אבל אין זה גזרה שווה). אם כן שפיר מיושב רבינו דוד אבודרהם מקושיותיו של המנחת חינוך והגרי"ד.

מ"מ יש להבין דברי הגר"ח, דהרי בשלמא יוהכ"פ שמתור להתענות בשבת משום שבא לכפרה וכן הוא מדברי תורה משא"כ עונג שבת קבלה. וכן תענית חלום שהותר מכיון שכעת בשבת יש פיקוח נפש לכן הותר להתענות, משא"כ י' בטבת מפני מה ידחה את השבת וכמו ששואל המנחת חינוך. וצ"ב.

אלא על כרחך צריך לבאר את דברי הגר"ח כדברי האור שמח הנ"ל דכל איסור תענית בשבת זה רק אם הוא מעת לעת דהיינו מהלילה עד הלילה למחרת וזה איסור מהתורה, אבל להתענות ביום בלבד אינו איסור מהתורה ולכן מותר להתענות תענית חלום בשבת, לפי"ז אומר שנראה שזה הטעם באבודרהם דכתיב "בעצם היום" וזה משום שתענית יום לבד אינו איסור דבר תורה ולכן היו יכולים להתענות בשבת. ע"כ. דהיינו כוונת האור שמח שממילא לא נדחה שבת בגלל שהתענה דזה רק תענית יום ולא מעת לעת.

ומ"מ קשה על דברי האבודרהם מה שהחיד"א בכרכי יוסף מביא בשם מהר"י אישקאפה בספר ראש יוסף, דמקשה מהא דאמרינן פ"ק דכתובות (ה). אלא מעתה יום הכיפורים שחל להיות בשני בשבת ידחה, גזרה שמא ישחוט בן עוף (דהיינו

יכולין, ולכך שפיר היו מאחרין, ושם מיירי בזמן דאין שמד הלכך לא נקט התנא רק תשעה באב בלבד כמ"ש רש"י שם, אבל האידנא דקבלו כל התעניתים ושיא עלייהו חובה וכמ"ש הרמב"ן והטור סי' תקנ"א וא"כ עכשיו שפיר כתב האבודרהם דאם היה חל העשירי בשבת היו מחוייבין להתענות, כיון דבחורבן שני לא היו בטבת שום דבר ואנו מתענין על הראשון וא"כ צריכים להתענות כמו שהיו מתענים אז בעצם היום

הזה.

ונסיים בדבר טוב: דכותב הרמב"ם הלכות תעניות פרק ה כל הצומות האלו עתידים ליבטל לימות המשיח, ולא עוד אלא שהם עתידים להיות ימים טובים וימי ששון ושמחה שנאמר כה אמר ה' צבאות צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים טובים והאמת והשלום אהבו.

קהילות הקודש

סקירה חודשית על קהילות בני התורה בעיר הקודש

בית מדרש אברכים - רמות א'

רוחות טרום סתיו קרירים נשבו ברחובותיה של שכונת רמות א'. ערב ראש השנה, כולם עסוקים בהכנות לקראת ימי הרחמים והסליחות, ואברכי המשי שבשכונה הצעירה והמתפתחת בצעדי ענק ורחניים מעסיקים את מוחם בשאלה נוספת, הרת גורל: היכן יתפללו את תפילות הימים הנוראים, ראש השנה, יום כיפור, ושמחת תורה?

נכון, יש בשכונה בתי כנסת לכל העדות והחוגים. אבל מנין אברכים של יוצאי הישיבות בני עדות המזרח עדיין לא קיים. זאת למרות שבשכונה מתגוררים מזה עשרות שנים מספר לא מבוטל של אברכים יראי שמים, שחפצים בכל מאודם למצוא לעצמם בית תפילה ראוי לשמו, ולקיים בו תפילות במסורת ישיבתית, מתוך עיון המחשבה וטהרת הלב. חיפשו ובדקו, ועד מהרה נמצא מקום שיכול לשמש כבית מקדש מעט, לפחות לתקופה הקרובה הממשמשת ובאה: בית המדרש בישיבת "פני יהושע" ברמות פולין, שאמור להיות ריק מתלמידיו בימים הנוראים.

"חומר הגלם" של המנין היה איכותי במיוחד. ריכוז ייחודי של אברכים שתורתם אומנותם,

שבחרו להם שליחי ציבור מהעידית שבעידית. עוד לפני התפילה הראשונה, כבר יצא שמו של המנין המתגבש למרחוק. מפה לאוזן עברה הרינה במחנה על הצפוי לבני המקום בימים הנוראים, ורבים וטובים החליטו לשנות את מקום תפילתם הקבוע לטובת המנין החדש. ואכן, הציפיות לא הכזיבו. טעמה הערב של התפילה בראש השנה הוכיח למארגנים שהכל היה שווה. במשנה מרץ הם התארגנו לקראת יום הכיפורים, וההצלחה היתה הרבה מעבר לציפיות. בית המדרש היה מלא מפה לפה באברכים צעירים ומבוגרים יותר, שהביאו עימם את ילדיהם. אנשים רבים, שלא הגיעו לתפילה בראש השנה, החליטו להתפלל במקום ביום הכיפורים, והתחושה העילאית והמרוממת שחשו בסיומו של היום הגדול, הוכיחה להם שמדובר בחוויה רוחנית אמיתית, שיש צורך לשמר אותה למשך כל השנה.

חלפה שנה תמימה. הסתיו פינה את מקומו לחורף, האביב נשק לקיץ, ועד מהרה עמדו בני התורה של רמות א' בערב הימים הנוראים של שנת תשע"ב. ההצלחה של השנה שעברה לא הותירה ספק בליבם שיש לקיים מנין במתכונת דומה גם בימים הנוראים הבאים עלינו לטובה. אבל, הריבוי המבורך של המתפללים, שהכפיל ושילש את עצמו, הביא אותם למסקנה שיש צורך להיערך בהתאם, במקום גדול ומרווח. הפעם, נפל הפור על האולם שלידי בית המדרש "שערי תבונה" שהיה מלא עד אפס מקום במתפללים.

בסייעתא דשמיא

השנתיים הבאות היו בסימן של גידול מתמיד. התברר, כי המקום שנשכר אשתקד כבר צר מהכיל את כמות המתפללים. כבר בתחילתו של חודש אלול החלו אנשים להתקשר במטרה לתפוס מקום כך שאין מנוס משכירת מקום גדול יותר. במקביל, הורגש הצורך הדחוף להשאיר את המנין פעיל במשך כל ימות השנה, ולא רק בימים הנוראים. האברכים שנאלצו עד עתה ללכת עד לבית כנסת ברמות ד', או להתפלל במניינים בנוסח שונה, חפצו בכל מאודם לייסד לעצמם מנין קבוע לתורה ולתפילה, שיפעל במשך כל ימות השנה.

המפנה הגדול חל בחודש אדר תשע"ד. הזכות הגדולה נפלה בחלקו של הרב אליהו בן אבו שליט"א שעשה מעשה והחליט להרחיב את המנין לכל שבתות השנה. הוא לא שת ליבו לקשיים, למהמורות, לפעילות הרבה הנדרשת. וסמך על בורא עולם, ואכן זכה לסייעתא דשמיא מופלאה ומיוחדת, שלוותה אותו שלב אחר שלב.

בתחילת הדרך, הוקם המנין בקראוון של בית הספר 'תבונת יעקב', כנגד כל הסיכויים. איש לא הבין כיצד ניתן האישור, ללא עיכובים משמעותיים, אבל ההשגחה הפרטית היתה התשובה לכל השאלות. כבר בראשית הדרך נוסד במקום כולל זרעים בימי שישי – שבת בו השתתפו טובי האברכים של השכונה. בסייעתא דשמיא ובפעלם של שליחי הציבור בעירית ירושלים הרב צביקה כהן וחבר המועצה הרב אברהם בצלאל ושאר הנציגים, הצליחו האברכים להעביר

לרשות הקהילה את הצריף המיתולוגי ברח' שירת הים 5 במרכז השכונה, אשר שימש בעבר את ת"ת "שערי דעת". כמובן, זה לא היה קל. נדרשו לכך מאבקים ממושכים בעירייה וצליחה של משוכות לא פשוטות, אבל התוצאה היתה שווה כל מאבק: עם כניסתו של בית המדרש למקום משכנו החדש נוספו לו מתפללים רבים. כ-150 אברכים תלמידי חכמים קבעו את מקום תפילתם ולימודם בבית מדרש זה, כשתחושת רוממות והרחבת הדעת מלווה אותם בלימודם ובתפילתם. כך, לראשונה בתולדותיה של שכונת רמות א', נוצרה אפשרות לאברך ספרדי לעלות כשליח ציבור, בנוסח אבותיו. לראשונה, ישנה אפשרות לערוך שבת חתן, בר מצווה או כל שמחה אחרת בבית הכנסת הקבוע, כמו כל תושבי השכונה, ולא לשכור לשם כך אולם מיוחד. לפתע החלו להתגלות בדרשות לילי שבת טובי הכשרונות של האברכים אשר התהלכו עד עתה בצידי הדרכים בפשטות, ואיש לא ידע על מעלתם וחשיבותם. פיהם המפיק מרגליות מעיד על גדלותם ועומק ידיעתם בתורה ובהלכה. כמה מרגש לגלות אוצר בלום זה של עשרות ת"ח משכמם ומעלה המתהלכים בפשטות ובצניעות עובדי ה' באמת ובתמים, שעד עתה איש לא הכיר בגדולתם. וחשוב במיוחד: בין ציבור האברכים בבית מדרש זה שוררת אהבה ואחוה מיוחדת, נדירה ביותר. כבוד חכמים ינחלו.

ברכת כהן

אבני דרך נוספות בהתפתחותה המבורכת של הקהילה היתה לאחר חג הסוכות תשע"ה. ברוב פאר והדר נערך במקום מעמד חנוכת הבית, בהשתתפות רבנים חשובים ובראשם מרן ראש הישיבה, נשיא מועצת החכמים הגאון רבי שלום הכהן שליט"א, ובהשתתפות ראשי הציבור ונציגיו בעירייה, הרב צבי כהן ועוזריו. ראש הישיבה, העומד לימין האברכים בעצה ותושיה לאורך כל הדרך, כובד בקביעת המזוזה, תוך כדי שהוא מרעיף ברכות לרוב על הציבור, שיזכו להגדיל תורה וקדושה ולהרחיב את גבולות הקדושה.

ואכן, ברכת כהן עשתה רושם: כיום, שוקק בית המדרש חיים. שיעורי תורה ותפילות מתקיימים לאורך כל שעות היום, ושעריו של בית המדרש פתוחים לכל מבקש השם, בכל שעות היממה. כוללים נוספים נפתחו במקום, בין היתר כולל יום שלם, כולל ערב בשם "אליבא דהלכתא" שיצא שמעו למרחוק, כולל "תורת רפאל" וכן כולל שישי שבת, וכולל מיוחד ללימוד במוצאי שבת.

ועל כל זאת, בכוונת המייסדים בע"ה להוסיף עוד ועוד שיעורי תורה, פעילויות תורניות ושיעורים לטובת ציבור האברכים, הבחורים הצעירים והילדים. הפוטנציאל עצום, הציבור מבקש, ובורא עולם בקנין, ישלים זה הבנין.

מכון חוקת הסת"ם ירושלים

• הכשרה והוראת לימודי הגהת וכתובת סת"ם • בית הוראה ומענה טלפוני • יעוץ והכוונה בעניני סת"ם
בנשיאות מורנו הגאון רבי אלחנן פרץ שליט"א גאב"ד בית הדין "חוקת משפט"

מתוך רצון להחדיר את דקדוק ההלכה בכל שדרות העם הוקם מכון 'חוקת הסת"ם' ירושלים

בנשיאות הגאון הרב אלחנן פרץ שליט"א גאב"ד בית הדין "חוקת משפט"

המאגד תחתיו רבנים ומורי הוראה מובהקים אשר פקע שמם בכל הארץ כולה
שמעמידים תחתם דור חדש של מורי צדק ויודעי סת"ם לעומקא של הלכה.

הגאון הרב **מנחם יהודה גרוס** שליט"א
ראש ועד לשכת הקודש מיסודו של מרן הגריש"א זצוק"ל

הרב **דניאל גודיס** שליט"א
ראש כולל יחווה דעת ותלמידו המובהק של מרן הגאון רבי עובדיה יוסף זצוק"ל

הכשרת סופרים ומגיהים

מחזור ראשון חורף תשע"ז להכשרת סופרים ומגיהים נמצא בעיצומו אשר במסגרתו
מועברים שיעורים עיוניים ומעשיים בעינייני סת"ם על סדר המשנה ברורה ונושאי הכלים
הרחבים על פי סדר החוברת של 'ועד לשכת הקודש'

מפי הגאון הרב **יהודה מנחם גרוס** שליט"א

חדש: ניתן להבחן בכתב ובעל פה על סימנים לב לו כסדר חוברת 'לשכת הקודש'
ירושלים ולקבל 'כתב סמיכה' מטעם המכון
המבחנים מתקיימים בירושלים ובני ברק בתאום מראש

בית הוראה

בית ההוראה מופעל בימי שלישי בין השעות מ-20:00 עד 21:00
בהיכל בית ההוראה משכן יצחק רחוב ראש פינה 7 ירושלים

מערכת חדושי תורה

בימים אלו נערך גליון חדושי תורה שיפורסם בהוצאת המכון
ניתן לשלוח חידושים ומאמרים תורניים בעינייני סת"ם

לדוא"ל: 9997017@gmail.com

יעוץ והכוונה

כאמור ברכישת דברי סת"ם דרוש פיקוח והשגחה מחמירים על כל שלב ושלב בכל אחד
ואחד מתשמישי הקדושה, לשם כך ניתן לקבל את המלצת המכון אודות סופרים ומגיהים
מובהקים בעלי 'כתב סמיכה' אשר עמדו בכור המבחנים והוסמכו לכך אחר שעמדו בשורת
התנאים המחמירים והמהדרים אותם מציב המכון לחפצים בהמלצתו.

טלפון: 02-999-70-17

איגוד עמלי התורה

ירושלים

בתי המדרשות י-ם

מנין חניכי השיבות

פינת זנגוויל - אור ברוך - קרית יובל

בית מדרש אברכים

שירת הים 4 - רמות א'

אהל משה

נלסון גליק 1 - רמות ב'

קהילת בני תורה

רוזנבלט 2 - רמות ג'

מנין אברכים

דב בר יקר 4 - נווה יעקב

קהילת בני תורה

כף החיים 1 - נווה יעקב

בני תורה נוסח מרוקאי

שד' נווה יעקב 38

חניכי השיבות

אבינדב 25 - בר אילן

קהילת בני השיבות

הרץ נטר 40 - מעלות דפנה

היכלי התורה

הזית 5 - מקור ברוך

דרכי דוד

תחכמוני 2 - מקור ברוך

משכן יצחק

יפו 154 - מרכז העיר

קהילת בני תורה

גבעת שאול ("פרושים")

יביע אומר

שרירא גאון 19 - גבעת שאול